

T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
TEPECİK
EĞTİM VE ARAŞTIRMA
HASTANESİ

T.C. SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
TEPECİK SAĞLIK UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
AİLE HEKİMLİĞİ KLİNİĞİ

ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE
GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI

Dr. Zeynep Özün ERİNÇ

(TIPTA UZMANLIK TEZİ)

İZMİR/2023

T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
TEPECİK
EĞTİM VE ARAŞTIRMA
HASTANESİ

T.C. SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
TEPECİK SAĞLIK UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
AİLE HEKİMLİĞİ KLİNİĞİ

ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE
GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI

Dr. Zeynep Özün ERİNÇ

Tez DanıŐmanı

Doç. Dr. Yasemin Kılıç ÖZTÜRK

Yardımcı Tez DanıŐmanı

Prof. Dr. Kayı ELİAÇIK

(TIPTA UZMANLIK TEZİ)

İZMİR/2023

TEŞEKKÜR

Asistanlığımın ilk günlerinde tanıştığım ve o günlerden itibaren akademik alanda kendisinden çok şey öğrendiğim, değerli tez danışman hocam, Doç. Dr. Yasemin Kılıç Öztürk'e, tıp fakültesinden beri iş yoğunluğuna rağmen bana her daim vakit ayıran, bilgisiyle beni aydınlatan değerli yardımcı tez danışman hocam, Prof. Dr. Kayı Eliaçık'a,

Asistanlık eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, bana yol gösteren değerli hocalarım Prof. Dr. Haluk Mergen'e, Prof. Dr. Hülya Parıldar'a Doç. Dr. Umut Gök Balcı'ya, Doç. Dr. Yusuf Adnan Güçlü'ye, Doç. Dr. Bakiye Nurdan Tekgül'e, Doç. Dr. Nil Tekin'e, Uzm. Dr. Demet Merder'e, Uzm. Dr. Muhammed Mustafa Uzan'a, Uzm. Dr. Handan İleri'ye,

Asistanlık sürecinde yapmış olduğum rotasyonlar sırasında eğitimime katkıda bulunan tüm saygıdeğer hocalarıma, uzmanlarıma ve birlikte çalışma fırsatı bulduğum tüm asistan arkadaşlarıma, birlikte çalışma fırsatı bulduğum hemşire, ebe, sekreter ve personel arkadaşlarıma,

Tez sürecinde madde havuzunun uzman görüşüne sunulması aşamasında görüşlerini sunan, önerileriyle çalışmamıza katkıda bulunan Prof. Dr. Esra Akın'a, Doç. Dr. Gülseren Pamuk'a, Doç. Dr. Nil Tekin'e, Dr. Öğr. Üyesi Ebru Melek Benligül'e, Uzm. Dr. Gülberat İnce'ye, Uzm. Dr. Özlem Üzüm'e, Uzm. Dr. Yavuz Demirçelik'e, Uzm. Dr. Hacer Örsdemir Hortu'ya, Uzm. Dr. Ebru Akar'a, Uzm. Dr. Elif Esra Sınmaz Özkara'ya, ve ölçek geliştirme çalışmamızı yürekten destekleyerek deneyimlerini bilim camiasına açık yüreklilikle sunan tüm katılımcılarımıza teşekkürü borç bilirim.

Bu süreçte, ailem, eşim ve arkadaşlarımdan desteği benim için çok önemliydi. İş yoğunluğum nedeniyle bazen onlarla zaman geçirmekte zorlandım ama onlar hep yanımda oldular ve bu çalışmayı başarmama yardımcı oldular. Onlar sayesinde, hayatın gerçek anlamının ekranlardan fazlası olduğunu hatırladım.

Çocukluğumdan beri beni destekleyen, aynı anda birçok işi başarmamı sağlayan, varlığıyla güç bulduğum annem Sevgi Altınay'a, daha çocukluktan itibaren etik yaklaşımları ve ulvi düşünce tarzıyla kendisine hayran kaldığım, 'Hekim Olma'yı kendisinden öğrendiğim babam Dr. Zeynel Abidin Altınay'a,

Aradığımda her daim açılacağını bildiğim telefonun ucundaki kişi, tezimin daha planlama aşamasındayken bana kritik yardımlarda bulunan daimi destekçim abim Gürkan Altınay ve yengem Mukaddes Altınay'a, enerjisiyle beni yenileyen yeğenim Ece Altınay'a

Son olarak, bu süreçte ve hayatta en büyük destekçim, hayat arkadaşım, sabrı, anlayışı ve fedakârlığı sayesinde her süreci kolaylaştıran biricik eşim Uğurkan Erinç'e

Yürekten kocaman teşekkür ederim.

Dr. Zeynep Özün Erinç

İzmir, 27.04.2023

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. TEKNOLOJİ VE DİJİTAL TEKNOLOJİ	3
2.1.1. İnternet ve İnternetin Sorunlu Kullanımı.....	3
2.1.2. İnternet ve Sosyal Medya Bağımlılığı	4
2.1.3. Oyun Bağımlılığı	5
2.2. STRES VE DİJİTAL STRES.....	6
2.2.1. Dijital Stresin Boyutları	7
2.2.2. Erişilebilirlik Stresi	8
2.2.3. Onaylanma Kaygısı.....	9
2.2.4. Gelişmeleri Kaçırma Korkusu	9
2.2.5. Bağlantı Yüğü	9
2.2.6. Çevrimiçi Dikkat.....	10
3. GEREÇ VE YÖNTEM	12
3.1. ARAŞTIRMA TİPİ, YERİ VE ZAMANI	12
3.2. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEME YÖNTEMİ VE ÖRNEKLEM.....	12
3.3. ARAŞTIRMANIN VERİ ANALİZLERİ	12
3.4. ARAŞTIRMANIN ETİĞİ.....	13
3.5. ARAŞTIRMA VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	13
3.5.1. Genel Bilgi Formu.....	13
3.5.2. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği (ÇBDSÖ)	13

3.6. ÖLÇEK TÜRKÇE ADAPTASYON BASAMAKLARI	14
4. BULGULAR	15
4.1.SOSYODEMOGRAFİK BULGULAR	15
4.2. AÇIKLAYICI FAKTÖR ANALİZİ, YAPI GEÇERLİĞİ VE İÇ TUTARLILIK	16
4.3. YAPI GEÇERLİĞİNİN DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİYLE TEST EDİLMESİ	20
5. TARTIŞMA	25
5.1. BULGULARIN ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİ'NİN GEÇERLİLİĞİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	25
5.2. BULGULARIN ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİ'NİN GÜVENİLİRLİĞİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	27
5.3. ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	29
5.4. ÇALIŞMANIN GÜÇLÜ YANLARI VE KISITLILIKLARI.....	30
6. SONUÇ	31
KAYNAKLAR	33
EKLER.....	37
EK 1. ÖZGEÇMİŞ	37
EK 2. GÖRÜŞ ALINAN UZMAN LİSTESİ.....	38
EK 3. UZMAN DEĞERLENDİRME FORMU	39
EK 4. UYGULANAN ANKET	42
EK 5. ETİK KURUL ONAY YAZISI	45

SİMGELER VE KISALTMALAR

AFA	: Açıklayıcı Faktör Analizi
AGFI	: Adjusted Goodness of Fit Index (Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi)
CFI	: Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)
ÇBDSÖ	: Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
FOMO	: Fear of Missing Out (Gelişmeleri Kaçırma Korkusu; GGK)
GFI	: Goodness of Fit Index (Uyum İyiliği İndeksi)
IFI	: Incremental Fit Index (Artan Uyum İndeksi)
KGİ	: Kapsam Geçerlik İndeksi
KGO	: Kapsam Geçerlik Oranı
KGÖ	: Kapsam Geçerlik Ölçütü
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
NFI	: Normed Fit Index (Normlaştırılmış Uyum İndeksi)
NNFI	: Non-Normed Fit Index (Normlandırılmamış Uyum İndeksi)
TLI	: Tucker-Lewis Index (Tucker-Lewis İndeksi)
RMR	: Root Mean Square Residual (Artık Ortalamaların Karekökü)
RMSEA	: Root Mean Square Error of Approximation (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü)
SRMR	: Standardized Root Mean squared Residual (Artık Ortalamaların Karekökü)
SSCI	: Social Sciences Citation Index (Sosyal Bilimler Atıf Dizini)
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
χ^2	: Ki-kare

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler (n=303).....	16
Tablo 2. ÇBDSÖ Yapı Geçerliği (AFA) İç Tutarlık Katsayıları ve Madde Korelasyonları	17
Tablo 3. Doğrulayıcı faktör Analizi Referans Uyum İndeksleri* ve ÇBDSÖ Bulguları	21
Tablo 4. ÇBDSÖ Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon (N= 303).....	23

ŒEKİL LİSTESİ

Œekil 1. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği Türkçe versiyonu Faktör Yapısı..... 22

ÖZET

ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ÇALIŞMASI

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği'nin Türkçe adaptasyon, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmaktır.

Materyal ve Metot: Kesitsel, metodolojik tasarımda planlanan bu araştırma; Şubat 2023'te çevrimiçi yöntemle ulaşılan 303 gönüllü katılımcı ile gerçekleştirildi. Verilerin toplanmasında katılımcılara sosyodemografik sorular ve Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeğinden oluşan 2 aşamalı anket uygulandı. İstatistiksel analizler SPSS 26.0 ve AMOS istatistiksel paket programı ile gerçekleştirildi. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği için yapı geçerliliği, ölçüt bağıntılı geçerlilik, iç tutarlılık güvenilirliği, iki yarı test güvenilirliği (iki yarıya bölünmüş) ve madde analizi yöntemleri kullanıldı. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği için ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında sonucunda alt boyutlar ve toplam puan arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayısı kullanılarak incelendi. Analizlerde p -değeri <0.05 istatistiksel anlamlı kabul edildi.

Bulgular: Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği'nin Cronbach alfa katsayısı 0,948 olarak hesaplandı. Ölçeğin Bartlett Küresellik testi ($\chi^2 = 6158,291$, $sd = 276$, $p < 0,001$), ve KMO değeri 0,926 elde edildi. Verilerin faktör analizine uygun olduğu görüldü. Yapılan açıklayıcı faktör analizinde 24 madde olan ölçek, 5 faktör (Erişilebilirlik Stresi, Onaylanma Kaygısı, Kaçırma Korkusu, Bağlantı Yükü, Çevrimiçi Dikkat) üzerine toplandı. Bu 5 faktörün toplamda varyansın % 75,091'ini açıkladığı görüldü. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu ise $\chi^2/df = 2.120$, $p = < 0.001$ olarak hesaplandı.

Sonuç: Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeğinin Türk toplumunda kullanılabilecek güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu saptandı ($\alpha = 0,9$). Ölçeğin akademik amaçlı çalışmaların yanı sıra psikolojik değerlendirmelerde de kullanılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Online Bağımlılık, İnternet bağımlılığı, Bağımlılık, Geçerlilik, Güvenilirlik, FoMO

ABSTRACT

TURKISH VALIDITY RELIABILITY STUDY OF THE MULTIDIMENSIONAL DIGITAL STRESS SCALE

Purpose: The purpose of this research was to conduct the validity and reliability study of the Multidimensional Digital Stress Scale.

Materials and Methods: This research was planned as a cross-sectional, methodological design. It was held in February 2023 with 303 volunteer participants reached online. In data collection, a 2-stage questionnaire consisting of sociodemographic questions and a Multidimensional Digital Stress Scale was applied to the participants. Statistical analyzes were performed with SPSS 26.0 and AMOS statistical package program. Construct validity, criterion-related validity, internal consistency reliability, two-half test reliability (divided into two halves) and item analysis methods were used for the Multidimensional Digital Stress Scale. As a result of the criterion-related validity study for the Multidimensional Digital Stress Scale, the relationship between the sub-dimensions and the total score was examined using the Spearman correlation coefficient. P-value <0.05 was considered statistically significant in the analyses.

Results: The Cronbach alpha coefficient of the Multidimensional Digital Stress Scale was calculated as 0,948. Bartlett test of Sphericity of the scale ($\chi^2 = 6158,291$, $sd = 276$, $p < 0.001$), and a KMO value of 0.926 were obtained. The data were found to be suitable for factor analysis. In the explanatory factor analysis, the 24-item scale was collected on 5 factors (Accessibility Stress, Approval Anxiety, Fear of Missing Out, Connection Load, and Online Attention). It was seen that these 5 factors explained 75.091% of the total variance. The result of confirmatory factor analysis was calculated as $\chi^2/df = 2.120$, $p = < 0.001$.

Conclusion: The Multidimensional Digital Stress Scale was found to be a reliable and valid scale that can be used in Turkish society ($\alpha = 0.9$). It is thought that the scale can be used in psychological evaluations as well as academic studies.

Keywords: Online Addiction, Internet addiction, Addiction, Validity, Reliability, FoMO

1. GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), dünya üzerinde artış gösteren internet kullanıcıları için gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir. Bütün yaş gruplarında sayısı giderek artan internet kullanıcısı bulunmaktadır. Pek çok araştırma, özel çevrimiçi iletişimin ve sosyal medya kullanımının insanlara psikolojik sağlık ve rahatlık bakımından fayda sağladığını gözler önüne sermiştir. Ancak bununla beraber, çevrimiçi iletişimin sağladığı faydalar dışında internet kullanıcılarına kalıcı bir sorunlara da davetiye çıkardığı belirtilmiştir. Çevrimiçi iletişim konusunda içeriklerin çok olması ve internet üzerinden yapılan diğer eş zamanlı etkileşimlerin, tüketicilerin arzuları doğrultusunda harmanlanarak kullanılması, faydalanan kimselerin aşırı bilgi yüküne maruz kalmasına yol açabilmekte ve psikolojik sağlıklarını zedeleyebilmektedir (1).

Dünya nüfusunun %60'ından fazlasının internete ve mobil cihazlara erişiminin olduğu günümüz dünyasında, hem mesleki alanda, hem de özel hayat içerisinde çok yoğun olan bilgi ve veri akışı, insanların hayatlarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Bilgi ve verinin önemi ve değeri ne olursa olsun, birey ve toplum üzerinde strese neden olmak gibi karanlık bir tarafı da vardır. Bazı klinik araştırmalarda kanıtlandığı üzere, aşırı bilgi trafiği korku, kaygı, majör bozukluklar, gibi dijital strese neden olmakta ve tükenmişlik gibi etkilere yol açmaktadır (2).

Çalışma ortamlarında bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımını sonrasında aşırı stres sonucu potansiyel tehlikeler tespit edilmiş olsa da kişisel ve özel hayatta çevrimiçi iletişimin getirdiği aşırı bilgi yükünün yaratacağı tehlikeler hala gün yüzüne çıkarılamamıştır.

Örgütsel bağlamda BİT 'in tanıtılması, bu teknolojilerin etkisine ilişkin kapsamlı bir araştırma hattına da yol açmıştır. Bilgi teknolojisine yapılan yatırımların kuruluşlar için (örneğin, otomasyon amaçları için veya yeni kaynak bulma stratejileri sağlamak) için olduğu kadar bireyler için de (örneğin, sağlık bilgi teknolojisi şeklinde veya akıllı ev teknolojileri) yararları bulunsa da, BİT kullanımının dijital stres de dahil olmak üzere “karanlık bir tarafı” da kendisini sık sık göstermektedir. Örneğin, birkaç çalışma, beklenmedik BİT davranışının bireysel fizyolojik refahı zorlayabileceğini

tespit etmiştir. Buna örnek olarak bilgisayar arızalarının, yüksek seviyelerde adrenalin salgılanmasına ve zihinsel yorgunluğa yol açtığı kanısına varılmıştır (3).

Son yıllarda, dijital stresin doğrudan bilgi sistemleri başarısı (örneğin, kullanım niyeti veya kullanıcı memnuniyeti), işteki bireysel performans (örneğin, teknoloji destekli performans) ile ilgili sonuç değişkenlerini de olumsuz etkileyebileceği bulunmuştur. Bu nedenle, büyüyen bir araştırma akışı, artık BİT'in artan ekonomik ve toplumsal yaygınlığının bir yan etkisi olarak dijital strese de odaklanmaktadır (4).

Dijital stres kavramını incelerken iki noktayı ayırt etmek gerekmektedir. İlki iş yaşamında ve günlük hayatta doğal bir araç olarak kullanılan dijital kanalda bilgi, talimat, iletişim, istek vb. durumların ortaya çıktığı, kontrol etme ve takip etme zorluğunun neden olduğu strestir. İkincisi, dijital ortamlar olarak kabul edilen; elektronik posta, sosyal medya platformları, oyun ara yüzleri vb. üzerinden bir kişiye yönelik özel hayatın gizliliğinin ihlali, taciz, baskı, rahatsız etme vb. eylemler ve bunun sonucunda ortaya çıkan stresle gelişen şiddettir (5).

Dijital stres kavramı halen netlik kazanmış bir psikiyatrik tanı olarak kabul edilmese de, konuyla ilgili yürütülmüş çok sayıda araştırma bulunmakta ve uluslararası alanda farklı araştırmalarda kullanılan ölçekler bulunmaktadır. Ülkemizde ise bu alanda kullanılacak Türkçe geçerlik ve güvenilirliği çalışılmış ölçeklerin kısıtlılığı dikkat çekmektedir. Çalışmanın amacı Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği'nin Türkçe Geçerlilik ve Güvenilirliğini değerlendirerek ulusal düzeyde kullanılacak bir ölçeği literatüre kazandırmanın yanı sıra konuyla ilgili farkındalık oluşturmak da amaçlanmaktadır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda hipotezleri;

H0. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği Türk toplumu için geçerli ve/veya güvenilir değildir.

H1. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği Türk toplumunda geçerli ve güvenilirdir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. TEKNOLOJİ VE DİJİTAL TEKNOLOJİ

Teknolojinin temeli, insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak için teknik bilgileri uygulamalarıdır (6). Teknoloji alanındaki gelişmelerin hız kazanmasıyla cep telefonu, tablet, bilgisayar gibi portatif cihazlar yaşamımızın olmazsa olmazları kategorisine girmiştir (7).

Dijital teknoloji bilimsel kaynaklara dayalı olarak makine ve cihazları yeniden yaratma ve kullanma becerisidir (7). Cabı 2016 yılındaki çalışmasında dijital teknolojiler için bilgisayarlar, internet, cep telefonları, tabletler, video kameralar, internet teknolojilerini örnek göstermiştir. Dijital teknolojiler her geçen gün evde, okulda, iş ortamında her yaştan ve her kesimden insanı aktif birer kullanıcı konumuna getirmektedir (8-10). Dijital teknolojilerin, kullanırken birçok fırsat sunması, günümüzde dijital dönüşümün ana itici güçlerinden birisi olmuştur (11, 12).

2.1.1. İnternet ve İnternetin Sorunlu Kullanımı

Teknolojinin gelişmesi ve değişen yaşam koşulları ile birlikte, internet kullanımı insanların hayatlarının birçok alanında yoğunlaşmıştır. Bütün bu değişim ve olayların etkileri hayatın her anında kendini göstermiş, bu durum tüm gelişim dönemlerini ve tüm kuşakları etkilemiştir (13) Çevrimiçi ortam bireylerin meraklarını gidermek için pek çok fırsat sunmakta ve kolay erişim sağlamaktadır (14). Avantajlarının yanında pek çok riski içerisinde barındıran internet kullanımı eğer sorunlu internet kullanımına dönüşürse, internet ve sosyal medya bağımlılığı kişilerarası, profesyonel ve sosyal işlevsellik gelişimindeki sorunlara neden olabilmektedir (2).

Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre 2021 yılında hanelerin evden internete erişimi önceki yıla oranla yaklaşık %2 artarak %92'ye ulaşmıştır. İnternet kullanım oranı ise 2021 yılında 16-74 yaş yaş grubundaki bireylerde önceki seneye oranla yaklaşık %3 artarak %82,6 olmuştur (15). Bu oranlardan anlaşıldığı üzere internete erişim ve internet kullanımı gün geçtikçe artmakta ve teknolojinin, insanların günlük yaşamlarındaki önemi de artarak devam edecektir (16).

2.1.2. İnternet ve Sosyal Medya Bağımlılığı

Modern toplumda internet günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İnternet kullanıcılarının sayısı ve eğitilmiş kişilerin çevrimiçi geçirdikleri süre katlanarak artarak interneti dünyanın önde gelen iletişim, bilgi ve eğlence aracı haline getirmiştir (17). İnternet, zengin bir bilgi sunmakta, iletişimi kolaylaştırmakta ve internet bağımlılığı olgusu da dahil olmak üzere olası sorunları da beraberinde getirmektedir (18).

İnternet bağımlılığı, problemlili internet kullanımı, kişinin internette çok fazla zaman geçirmesi ve internet kullanımını kontrol etmekte zorlanması sonucunda fiziksel ve ruhsal sağlık, sosyal, ekonomik, profesyonel ve kişisel ilişkiler ve hayatın diğer alanları üzerinde olumsuz etkilere yol açması durumudur (19). Bu kavram, ilk kez Kimberly Young tarafından 1996'da ortaya atılmıştır (5). Ancak Mental Bozuklukların Teşhis ve İstatistik El Kitabı (DSM-5), İnternet bağımlılığının tam teşekküllü bir bozukluk olarak kabul edilebilmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (20)

İnternet bağımlılığı hala tutarlı tanı kriterlerinden yoksun olsa da, yaygınlığının araştırıldığı bazı çalışmalar yürütülmüş ancak, yaygınlık ve etkileri değerlendirme aracına göre değişiklik göstermiştir (19, 21) İnternet bağımlılığı öz değerlendirme ölçeklerinin çoğu, patolojik kumar oynama ve madde kullanım bozuklukları kriterleri kullanılarak geliştirilmiştir.

Sosyal medya, internetin en yaygın kullanım alanlarından birisi olarak göz önüne çıkmaktadır. Sosyal ağlar; coğrafya, dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomi ve kültür farkı gözetmeksizin insanların istedikleri zaman ve yerde aktif olmalarını ve paylaşımında bulunmalarını sağlamaktadır. Sosyal medya aracılığıyla insanlar, iletişim profesyonelleri tarafından ideal kabul edilen iki yönlü iletişim kurabilmektedir. İnsanlar istedikleri zaman herhangi bir kontrole tabi olmadan bilgi, video, fotoğraf paylaşabilmekte, arkadaşlarının yakınlarının durumu hakkında yorum yapabilmektedir. Sosyal ağlarda, insanlar kendilerini ifade etme ve yorum yapma konusunda daha fazla özgürlüğe kavuşmaktadır. Dünyada ve ülkemizde internet kullanım oranlarının ve sürelerinin artması, bireylerin sosyal medya aracılığıyla internet kullanım miktarını da artırmaktadır. Bu sonuç ülkemizde bilim insanlarının bu

alana olan ilgisinin artmasına ve dolayısıyla bu alandaki bilimsel araştırmaların niteliğinin artmasına neden olmuştur (5, 22).

Sosyal medya kullanımı arttıkça, bu yeni teknolojinin zorlayıcı kullanımı da artmaktadır (21, 23). Çevrimiçi toplum günlük hayatımızı kolaylaştırırsa da internet, akıllı telefon ve oyunlara bağımlılık gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (24). İnternet bağımlılığını kompulsif bilgisayar kullanımı, patolojik internet kullanımı, problemlı internet kullanımı ve sanal bağımlılık gibi bir bozukluk olarak tanımlamak için çeşitli terimler kullanılmıştır (25). Sosyal medya bağımlılığının yaşa, meşleğ ve ruh hali düzenleme alt ölçeğine göre farklılık gösterdiğı tespit edilmiştir. Örneğın öğrencilerin sosyal medyada daha fazla zaman geçirdikçe sosyal medya bağımlılıklarının da arttığı tespit edilmiştir (22).

2.1.3. Oyun Bağımlılığı

Oyun kavramı, insanlık tarihinden ve hatta kültürden önce gelmektedir (26). Yakın zamana kadar parklarda, tarlalarda, sokaklarda ve hatta kafelerde oynanan her türden oyun artık evlerde, ofislerde, internet kafelerde oynanabilmektedir. Her yıl elektronik ortamda insanlarla buluşan eğlence araçları sosyal bir etkileşim aracı haline gelmiş ve yaşamlarımız üzerindeki etkilerini artırmıştır (27). Toplumsal alanlardan sanal mekana taşınmış ve çocuklar, gençler hatta yaşlılar üzerinde büyük bir etki yaratmıştır (28). Dijital oyun bağımlılığı da teorik olarak internet bağımlılığı olarak adlandırılır. Ancak yapılan araştırmalar internet bağımlılığının, dijital kumar bağımlılığının alt grubuna ait olduğunu göstermektedir (29).

İnternet Oyun Bozukluğu, 2013 yılında yayınlanan DSM-5 versiyonunda bir davranış bozukluğu olarak listelenmiştir, ancak resmi bir bozukluk olmasa da geliştirme aşamasındadır ve bir sonraki revizyonda resmileştirilmesi önerilmiştir. DSM-5 araştırma ekibi, İnternet Oyun Bozukluğu hakkında 240'tan fazla makaleyi incelemiş ve internet bağımlılığı ile diğer bağımlılık türleri arasında davranışsal benzerlikler tespit etmiştir. Ancak, çevrimiçi oyun oynama bozukluğunun resmi bir engel olarak kabul edilebilmesi için yaygınlık verilerinin toplanmasına yönelik standart tanımların olmadığı öne sürülmüştür (30, 31)

“Çevrimiçi oyun bağımlılığı” ICD-11 toplantısında resmen bir hastalık olarak tanımlanmış ve Dünya Sağık Örgütü toplantıda hastalığın sınıflandırılmasına karar

vermiştir (31). Kullanılan terminoloji ne olursa olsun, oyun bağımlılığı tüm dünyada yaygındır. Mevcut yaygınlık tahminleri, sıklıkla oyun bağımlılığı ile benzer boyutta incelenen kumar bağımlılığının ABD'de %3 ila %8,5 arasında değiştiğini göstermektedir (31)

2.2. STRES VE DİJİTAL STRES

Stres kelimesi Latince "estricia" kelimesinden gelmektedir. Stres 17. yüzyılda felaket, can sıkıntısı, bela, musibet, acı, üzüntü anlamlarında kullanılmıştır. Selye, önde gelen bir stres bilimcisidir ve stresi "vücudun kendisine yüklenen özellikli olmayan taleplere verdiği tepki" olarak tanımlamaktadır (32). Cüceloğlu'na göre ise stres, "bireyin fiziksel ve sosyal çevredeki uyumsuz koşullardan kaynaklanan fiziksel ve zihinsel sınırlamalarını aşmak için gösterdiği çaba" olarak tanımlanmıştır (33).

Stresin kavramsallaştırılmasına yönelik modern yaklaşım, birey ile çevre arasındaki bir alışveriş olarak tanımlanabileceğini vurgulamaktadır. Süreç temelli stres anlayışında ise algı (durumsal değerlendirme) baskın bir rol oynamaktadır. Algının rolünü daha fazla vurgulamak için ilgili "stres etkeni" kavramını da ele almak gerekmektedir. Stres faktörleri, bir değişkeni kararlılık aralığının dışına zorlayan taleplerdir (34). Örneğin, sıra dışı görev talepleri, bir kişiyi rahatsız edici derecede yüksek miktarda işi halletmeye zorlayabilmekte veya sistem arızaları, bir kişinin olağan iş akışında kesintilere neden olabilmektedir. Bu taleplerin stres etkeni (yani, bireysel sıkıntı kaynağı) olabilmesi için önce birey tarafından algılanması ve ardından bireyin refahı için zararlı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Son yıllarda üst düzey teknolojilerin artan kullanımı da mesleki alanda farklı sonuç ve beklentilere yol açmaktadır (35). Çalışma hayatını dijitalleştirmenin amacı, iş yükünü azaltmak, işleri daha hızlı, daha kolay ve daha verimli hale getirmek için tasarlanmış olmasına karşın insan kaynaklarının profili dijitalleşme ile aynı hızda gelişim gösterememektedir. Öte yandan profesyonel hayatta zaman ve mekân açısından artan esnekliğe rağmen mobil teknolojilerdeki gelişimler günlük hayatın temposunu artırmaktadır. Devamlı çevrimiçi olma gereksiniminde artış gözlenmekte, daha fazla çoklu görev meydana çıkmaktadır. Bütün bu olaylar hedef ve zaman baskısıyla birlikte iş-özel yaşam dengesini tutturmada sorunlara yol açarak, doğal olarak dijital kökenli yeni stres faktörlerini gündeme getirmektedir. (5). Dijital stres,

bilgi ve iletişim teknolojisinin karmaşıklığı, kullanma, yönetme, hizmet, kurum ve çalışanın performansına ilişkin olarak yaşadıkları stresi ifade etmektedir (36).

2.2.1. Dijital Stresin Boyutları

Dijital stres ifade edilirken öncelikli ifade edilmesi gereken 2 temel unsur vardır. Bu unsurlar, karmaşıklık ve değişim yarattığı baskı olarak değerlendirilmektedir. Fakat kavramın arka bahçesinde pek çok stresörden meydana gelen gizli bir yapı olduğu açıkça gözlenmektedir. Ayyagari 2011, Kalischko ve Riedel 2021 yılında dijital stresin alt boyutları üzerine farklı zamanlarda yaptıkları çalışmalarda aşağıdaki alt boyutlarda gündeme gelebileceği vurgulanmaktadır (1, 37);

- *Algılanan Fayda*; çalışanların yeni teknolojileri kullanıp kullanmama konusundaki tutumlarıyla ilişkilendirilmektedir. Bir kişi teknolojiyi kullanma hususunda arzulu ise, stres yaşama olasılığı nispeten düşüktür.

- *Dinamizm*; Karmaşıklık teorisine göre değişim esastır. Ancak, değişikliğin niteliği personel eksikliğini gösteriyorsa, tükenmişlik ve strese yol açabilmektedir.

- *Güvenilirlik*; Bireylerin kabul edilebilir, beklenen ve işlevsel performans gösterip göstermediklerine ilişkin tutumlardan meydana gelmektedir. Bireysel olarak bu konuda olumlu bir algı ve değerlendirmeye sahip olunmazsa direnç gözlenecektir. Bu durumda stresör etkiler ortaya çıkmaktadır.

- *Yokluk*; Presenteizm olarak da adlandırılan bu durum, çalışanların tüm sorumluluğu yerine getirmelerine karşın bütün işlerin bitmemesi durumudur. Bilgi ve iletişim teknolojileri çalışanlar için bu tür sorunlara neden olarak dijital strese yol açabilmektedir

- *Değişimin hızı*; Normal durumlarda, işçiler bir zanaat öğrenmekte ve kendilerini yenileyip geliştirmeye devam etmektedir. Ancak günümüzdeki değişim çok hızlı gerçekleşmektedir. Gelişimin dikey karaktere sahip olması, çalışanları değişime ayak uyduramaz hale getirmektedir. Değişimin gerisinde kalan bireyler ise özlük hakları ve iş güvencesi açısından baskı altında kalabilecekleri için strese davetiye çıkarılabilmektedir

- *Sıkıcılık*; Özellikle çalışanlar tarafından kullanılan otomasyon sistem aynı iş ve görevleri tekrar tekrar yaptığı için monotonluğa yol açmaktadır. Bir süre sonra bu

monotonluk çekiciliğin kaybolmasına neden olabilmekte, stres ile sonuçlanabilmektedir.

- *İstila*; Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin 7/24 bağlantıda kalma yeteneği, çalışanların mesleki ve kişisel yaşamlarının işgal edilmesine yol açabilmektedir. Bu durumda iş-yaşam dengesi bozulmakta ve stres etkisi oluşmaktadır.

- *Kontrol*; Erişim ve iletişimde kalma fırsatları arttıkça, kurumsal olsun ya da olmasın, her hamle izlenebilir hale gelmektedir. Bireyin özel alanda kontrolünü kaybetmesi özerkliği de ortadan kaldırmaktadır.

- *Aşırı yük*; Bilgi ve iletişim teknolojileri, çalışanlar üzerinde kontrol, izleme ve hedeflenen baskı gibi unsurlar için çok daha fazla hareket alanı sağladığından aşırı yük sorunlarına neden olabilmektedir.

Teknoloji ve dijitalleşme işyerinde yeni değişiklikler getirirken, aynı zamanda zorlukları da beraberinde getirmektedir. Geliştirilmiş çalışma koşulları ve işçi refahı da iyileştirilmelidir. Diğer taraftan dijital strese karşı koymak için, çalışanların dijital bilgi ve becerilerinin değişime ayak uydurması için güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda dijitalleşmenin yararlı yanlarını çoğaltmak ve olumsuz durumları ortadan kaldırmak adına bir kuruluşun dijital teknolojinin gelişim göstermesiyle sağlanan fırsatları tanıma ve kullanma yetisi ve vizyonu geliştirmek için stratejiler uygulama yetisi olan “dijital olgunluk” geliştirilmek zorunda olduğu rapor edilmektedir (38).

2.2.2. Erişilebilirlik Stresi

İnternet insan hayatını tamamen kuşatmaktadır. Hayal edilebilecek hemen hemen her işlem çevrimiçi olarak gerçek hayatta olduğundan daha hızlı, daha kolay ve daha ucuza yapılabilmektedir. Zaman içerisinde kullanımının bu kadar yaygınlaşması ve yeni neslin bu teknolojiye doğumdan itibaren maruz kalması nedeniyle günümüz insanının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (35).

Erişilebilirlik stresi de bu bireyin internete bağlanamama, gelişmeleri en sıcak hali ile görememe ve gündemi kaçırarak arkadaş ortamlarında geride kalması olarak tanımlanabilmektedir. İnternet bu yüzden birey için çok önem arz etmektedir. Çünkü internet bağlantısı birey için güncel konulara, olaylara erişmenin anahtarı olarak ifade edilmektedir (35).

2.2.3. Onaylanma Kaygısı

Sosyal onay ihtiyacı, başkalarının beklentilerinin önemli görüldüğü, başkalarının yargılarının önemli olduğu, bireysel davranışsal değerlerin sosyal etkileşimlerde uyum sağlayıcı olduğu bir kavramdır (39). İnsan etkileşimlerinde önemli bir yer tutan bu ihtiyaç, bireyi kendisinin değil başkalarının beklenti ve isteklerine göre yaşamaya iten bir durum olarak algılanmaktadır. Bu durum, özellikle kültürden etkilenmektedir. Türk kültüründe de başkalarının beklentileri önemlidir ve “El alem ne der?” sorusunun bir uzantısı olan sosyal onay ihtiyacının davranışı etkilediğini görülmektedir. Bu anlayış, özellikle sosyal yaşamda bireylerin tercihlerini ve yaşam biçimlerini etkileyebilmektedir (40). Tanhan ve Mukba 2014 yılında yürüttükleri çalışmada onay ihtiyacının Türkiye'nin kültürel yapısında yaygın bir durum olduğuna dikkat çekmiştir. Onay ihtiyacının bağımlılığa yatkın kişilik tiplerinin bir özelliği olarak kabul edildiğini vurgulayan yazarlar, onay ihtiyacının kültürel değerlerden kaynaklanan bir durum mu yoksa kişilik bozukluğundan kaynaklanan bir durum mu olduğuna dair araştırmalar yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Aynı zamanda günlük yaşamdaki onay beklentisinin sanal ortamda devam ettirilmek istenmesinin de bir sonucu olabileceği de rapor edilmiştir (41).

2.2.4. Gelişmeleri Kaçırma Korkusu

Sosyal medya kullanımının artması nedeniyle kullanıcılar genellikle mümkün olan en fazla zaman diliminde çevrimiçi durumda bulunmaktadır. Bu durum iletişimde kalmak istediklerinin bir göstergesidir. Dünyadaki kısa vadeli "kaçırma korkusu", FOMO adlı yeni bir kavrama yol açmıştır. Türkçede bu kavram kısaca “gelişmeleri kaçırma korkusu” olarak tanımlanmaktadır (42). GKK, insanların bulunmadığı ortamlarda diğer insanların daha iyi, daha rahat ve daha tatmin edici bir hayat yaşayacağı düşüncesinden kaynaklanan bir endişe ve korku hali olarak tanımlanmakta ve genel anlamda gelişmelerle ilgili sürekli bir merak duygusu olarak ifade edilmektedir (42)

2.2.5. Bağlantı Yüğü

Sosyal medya uygulamaları tarafından üretilen mesajların alınması ve bunlara yanıt verilmesi ve sık oturum açma ve göndermeler yoluyla çevrimiçi ilişkilerin

sürdürülmesi dâhil olmak üzere sosyal medyada iletişim taleplerini sürdürme taleplerinin yoğunluğudur. Sosyal medyanın alımı, sürdürülmesi ve güncellenmesinin getirdiği taleplerin insanların yaşamları üzerinde zararlı etkileri olduğunda bağlantı aşırı yüklenmesi meydana gelmektedir (43)

2.2.6. Çevrimiçi Dikkat

Çevrimiçi dikkat kavramı, tipik olarak çevrimiçi bağımlılık bağlamında tartışılan bazı belirtilerle benzerlikler göstermektedir. Bu durum özellikle belirginlik boyutunda kendisini göstermektedir. İnternet kullanımıyla ilgili bilişsel meşguliyet, sıklıkla genel olarak internet bağımlılığının ve özel olarak akıllı telefon bağımlılığının merkezi bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, çevrimiçi dikkatin bir boyutu olarak belirginlik, günlük yaşamda çevrimiçi ortama yönelik genel bir bilişsel yönelimi ve dikkati ifade ederken, internet bağımlılığı bağlamında bilişsel meşguliyet, "takıntılı düşünceler" gibi aşırı ve patolojik belirginlik biçimlerini ifade etmektedir veya "çevrimiçi olmak için karşı konulamaz bir dürtü" olarak belirtilmektedir (44).

Ayrıca, aşırı ilgi, meşgul olma veya tolerans gibi tipik olarak madde kötüye kullanımı ile ilişkili semptomları internet veya akıllı telefon bağımlılığı gibi davranışsal bağımlılıklar bağlamına uyarlama girişimleri son zamanlarda inceleme altına alınmıştır. Billieux ve ark. davranışsal bağımlılığı teşhis etmek için geleneksel madde kötüye kullanımı semptomlarının benimsenmesini teorik olarak eleştirmiştir (45,46). Diğer araştırmalar da bu görüşü desteklemekte ve bir bağlamda sorun olabilecek semptomların diğerlerinde böyle olmayabileceğinin altını çizmektedir (44).

Son olarak, çevrimiçi dikkat ve internet bağımlılığının yaygınlıkları açısından büyük farklılıklar gösterdiği öne sürülmektedir. Büyük ölçekli olasılık örneklerine dayalı mevcut araştırmalar, internet kullanıcılarının genel popülasyonunun yalnızca küçük bir bölümünde internet bağımlılığının patolojik biçimlerinin söz konusu olabileceğini öne sürerken, çevrimiçi uyanıklık günlük kullanımın doğrudan bir sonucudur. Uygulamalar ve çok sayıda internet kullanıcılarını etkileyen yaygın bir olgu olarak kendisini göstermektedir. Sonuç olarak, çevrimiçi bağlama yönelik bilişsel yönelim, her yerde bulunması ve kısmi otomatikliği nedeniyle bağımlılığa benzer

görünse de, çevrimiçi uyanıklık ve internet bağımlılığının açıkça ayırt edilebilir kavramlar olduğunu düşünülmektedir (44).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA TİPİ, YERİ VE ZAMANI

Araştırma kesitsel metodolojik tipte olup, Şubat 2023'te Google Forms aracılığıyla çevrimiçi şekilde gerçekleştirilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMA ÖRNEKLEME YÖNTEMİ VE ÖRNEKLEM

Örneklem seçimi, kolayda örnekleme yöntemiyle yapılmıştır. Anket duyurusu yapıldıktan sonra, bu duyurudan haberi olanlar içinden katılmaya gönüllü olan 18 yaş üstü ve ana dili Türkçe olan katılımcılara çalışmanın amacı anlatılmış ve gönüllü çalışma için onayları alındıktan sonra; Google Forms kullanılarak veriler toplanmıştır.

Örneklem büyüklüğü minimum sayısı, Priori Güç analizi PASS (Power Analysis & Sample Size, Version 11.0.10) programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Minimum %90 güç ile Tip I hata 0.05, Cronbach alpha katsayısı 0,85 olarak alındığında minimum örneklem büyüklüğü 262 olarak belirlenmiştir. Çalışma 303 gönüllü katılımcı ile tamamlanmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN VERİ ANALİZLERİ

İstatistiksel veri analizi IBM SPSS Statistics 26.0 paket programı (IBM Corp., Armonk, New York, ABD) kullanılarak yapılmıştır. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği için yapı geçerliliği, ölçüt bağımlı geçerlilik, iç tutarlılık güvenilirliği, iki yarı test güvenilirliği (iki yarıya bölünmüş) ve madde analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yapı geçerliliği için elde edilen veriler üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Bu nedenle öncelikle Bartlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonuçları incelenmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi, Temel bileşenler yaklaşımı ve Varimax döndürme yöntemi ile alt boyutlardan oluşan bir yapı elde edilmiştir. İç tutarlılık güvenilirlik testi için Cronbach alfa değeri ve iki yarım test güvenilirliği için Spearman-Brown katsayıları (Guttman split-half katsayısı) hesaplanmıştır. IBM AMOS 23 paket programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. DFA uyum indekslerini değerlendirirken, χ^2/df , SRMR (Standardized Root Mean squared Residual, Artık Ortalamaların Karekökü), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation- Root Mean Square Errors, Yaklaşık Hataların Ortalama

Karekökü), CFI (Comparative Fit Index, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), GFI (Goodness of Fit Index, Uyum İyiliği İndeksi), AGFI (Adapted Goodness of Fit, Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi), NFI (Normed Fit Index, Normlaştırılmış Uyum İndeksi) ve NNFI (Non-Normed Fit Index, Normlaştırılmamış Uyum İndeksi) değerleri kullanılmıştır. İyi uyum kriteri olarak $\chi^2/df, \leq 3$, CFI, GFI, AGFI, NFI, RFI $\geq 0,90$, SRMR $<0,05$ ve RMSEA $< 0,10$ cut-off değerleri kabul edilmiştir. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği için ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında sonucunda alt boyutlar ve toplam puan arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir. *P* değeri $<0,05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN ETİĞİ

Çalışma için etik kurul onayı İzmir Tepecik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Eğitim ve Araştırma Hastanesi girişimsel olmayan klinik araştırma etik kurulunun 07/02/2023 tarih ve 2023/01- 29 sayılı kararı ile alınmıştır.

3.5. ARAŞTIRMA VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu bölümde örneklemden veri toplamak için kullanılan ölçme araçları hakkında genel bilgi verilmiştir. Araştırmada katılımcılar öncelikle araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve onamları alınmıştır. Ardından katılımcılara Genel Bilgi Formu ve Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği soruları yöneltilmiştir.

3.5.1. Genel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmek için yaş, cinsiyet, medeni durum, son mezun oldukları okula göre eğitim düzeyi sorularına yer verilmiştir. Bu soruların yanında, çevrimiçi geçirilen süre, meslek icabı takip edilmesi gereken çevrimiçi platformlar hakkında sorular yöneltilmiştir. Cinsiyet, eğitim düzeyi, çevrimiçi platformu mesleki olarak takip etme zorunluluğu kapalı uçlu olarak sorulurken yaş, çevrimiçi harcanan zaman açık uçlu sorulmuştur (EK-4).

3.5.2. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği (ÇBDSÖ)

Hall ve arkadaşları 2021 yılında, çevrimiçi dijital stresi test edecek bir ölçme aracının eksikliğinden bahsederek “Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeğini

(Multidimensional Digital Stress Scale)” geliştirmiştir (47). Bunun için Steele ve ark.nın 2020 yılında yürüttükleri dijital stresi, kavramsallaştıran çalışmasından yararlanmışlardır. Ek olarak ölçme aracına eklenebilecek başka maddeleri tespit etmek için 23 genç yetişkin ve ergenlerle odak grup mülakatı gerçekteştirmişlerdir.

Maddelerin belirlenmesinden sonra, genç yetişkin ve ergenlerin oluşturduğu 247 kişilik örnekleme taslak ölçęi çevrimiçi olarak uygulamışlardır. Bu örneklemeden elde ettikleri veriyi, Açıklayıcı Faktör Analizine tabi tutmuşlardır. Araştırmacılar, bu analize sonuçlarına göre ölçęin Availability stress (Erişilebilirlik Stresi), Approval Anxiety (Onaylanma Kaygısı), Fear of Missing Out (Kaçırma Korkusu), Connection Overload (Bağlantı Yüğü), Online Vigilance (Çevrimiçi Dikkat) olmak üzere beş alt boyutu bir yapı sergilediğini tespit etmiştir.. Ölçme aracı, 174 lise öğrencisi tarafından yüz yüze cevaplanmıştır. Elde edilen verilerde uygulanan Açıklayıcı Faktör Analizi, benzer bir yapıya işaret etmiş ve sonrasında 163 ergen ile 152 üniversite öğrencisinden toplanan veriler, açıklayıcı faktör analizinde elde edilen ölçek yapısını doğrulamak için kullanılmıştır. Böylece dijital stresin beş alt boyutunu analiz eden bu ölçęin yakınsak geçerliliği (convergent validity) ve ıraksak geçerliliği (divergent validity) test edilmiştir. Orijinal ölçęin cronbach alfa değeri 0,85 olup total varyansı %67 oranında açıklamaktadır.

3.6. ÖLÇEK TÜRKÇE ADAPTASYON BASAMAKLARI

Ölçek Türkçe ‘ye uyarlanmadan önce ölçęi kullanmak için gerekli izinler alınmıştır. Yazarlara ulaşılıp araştırma izni elektronik posta aracılığıyla alınmıştır. Ölçek geliştirme aşamasında var olan ölçek maddeleri ana dili İngilizce olan çevirmen eşliğinde Türkçeye çeviri ve ters çevirisi yapılarak gözden geçirilmiş, ardından konuyla ilgili 10 uzmanın görüş, önerilerine sunulmuştur. Öneriler doğrultusunda çevrilen ölçek maddelerinin tamamı düzenlenerek ölçęe eklenmiştir. Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçęi, 24 madde beşli Likert tipi puanlama kullanılmıştır. Bu puanlamada, 1=kesinlikle katılmıyorum, 2=katılmıyorum, 3=kararsızım, 4=katılıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum olarak değerlendirilmiştir. Ölçęin minimum 24 puan ve maksimum 120 puandan oluşabileceği değerlendirilmiştir (EK-4).

4. BULGULAR

4.1.SOSYODEMOGRAFİK BULGULAR

Örneklemin yaş ortalaması 41,26 yıl olup medyan yaş 35 (min:18; maks:74) yıldır. Katılımcıların %69'u (n=209) kadın, %31'i (n=94) erkektir. Katılımcıların %65,3'ü (n=198) evli; %27,4'ü (n=83) bekârdı. Üniversite mezunları, %46,7 (n=140); yüksek lisans mezunları %28,4 (n=86); doktora mezunları, %19,1 (n=58) oranında temsil edilmişken lise mezunları örneklemin 6,3'ünü (n=19) oluşturmaktadır. Katılımcıların gün içinde internette harcadıkları zaman incelediğinde %16,17'sinin (n=49) yaklaşık bir- iki saat, %21,12'sinin (n=64) iki -üç saat, %20,13'nün (n=61) üç-dört saat, %13,20'sinin (n=40) dört-beş saat, %11,88'nin (n=36) beş- altı saat vakit geçirdiği tespit edilmiştir. Bir saatten az çevrimiçi vakit harcayanlar örneklemin %1,65'ni (n=5) oluşturmaktadır. Katılımcıların günlük çevrimiçi olma ortalaması, $3,64 \pm 2,51$ saattir. Örneklemin %56,4'ü (n=171) üç saat ve daha az çevrimiçi platformlarda vakit harcamaktadır. %43,6'sı (n=132) ise üç saatten fazla vakit harcamaktadır. Mesleği icabı bir çevrimiçi platformu takip etmek zorunda olanlar katılımcıların %46,9'dur (n=142). Örneklemin çevrimiçi gerginlik düzeylerini on üzerinden puanlamaları istendiğinde puan ortalamaları $3,65 \pm 2,54$ iken %14,5'i (n=44) hiç gergin olmadığını, %1,3'ü (n=4) ise aşırı derece gerginlik yaşadığını ifade etmiştir. 10 üzerinden altı ve daha yüksek gerginlik hisseden bireyler, örneklemin %24,8'ini (n=75) oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler ($n=303$)

Değişkenler	Tanımlayıcı İstatistikler
Yaş	
(Ort \pm SS)	41,26 \pm 14,49
(Min-Max)	18-74
Cinsiyet (n, %)	
Kadın	209 (69,0)
Erkek	94 (31,0)
Medeni durum (n, %)	
Evli	198 (65,3)
Bekar	83 (27,4)
Eşi vefat etmiş	3 (1,0)
Boşanmış	19 (6,3)
Eğitim durumu (n, %)	
Lise	19 (6,3)
Üniversite	140 (46,7)
Yüksek Lisans	86 (28,4)
Doktora	58 (19,1)
Günde ortalama kaç saatinizi çevrimiçi geçiriyorsunuz (İletişim, sosyal medya veya çeşitli uygulamalarla veya uygulama kullanmaksızın)	
(Ort \pm SS)	3,64 \pm 2,51
(Min-Max)	0,16-15
Mesleğinizle ilgili olarak sürekli takip etme zorunluluğunuz olan çevrimiçi bir platform var mı? (n, %)	
Hayır	161 (53,1)
Evet	142 (46,9)

4.2. AÇIKLAYICI FAKTÖR ANALİZİ, YAPI GEÇERLİĞİ VE İÇ TUTARLILIK

Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,926 saptanmış olup, Bartlett Küresellik Testi sonuçları ise $X^2_{(276)}= 6158,29$; $p<0.01$ 'dir.

Tablo 2. ÇBDSÖ Yapı Geçerliliği (AFA) İç Tutarlık Katsayıları ve Madde Korelasyonları (Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği ile ilgili AFA sonuçlarının özeti, Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeğinin beş alt boyutundan elde edilen Cronbach alfa, madde-toplam ve maddeler arası korelasyon değerleri)

Maddeler	Ort ± SS	Faktör Yüklere	Madde	Maddeler arası korelasyonlar				
					3	4	-	-
Toplam Korelasyon	2	3	4	-				
Erişilebilirlik Stresi					0,764	0,589		
Madde 1	2,05±1,018	0,855	0,808	0,835	0,821	0,650		
Madde 2	2,08±1,078	0,886	0,864			0,689		
Madde 3	2,16±1,079	0,877	0,850					
Madde 4	2,03±1,102	0,670	0,690					
Mean ± SD	2,08±0,952							
Eigen (Özdeğer)	2,057				7	8	9	10
Açıklanan Varyans	8,572				0,767	0,8255	0,651	0,578
Cronbach's alpha	0,912				0,822	0,875	0,662	0,628
Guttman's SplitHalf	0,890					0,835	0,596	0,551
Onaylanma Kaygısı				6			0,676	0,642
Madde 5	2,33±1,217	0,823	0,842	0,870				0,813
Madde 6	2,32±1,244	0,854	0,886					
Madde 7	2,38±1,230	0,825	0,809					
Madde 8	2,33±1,233	0,833	0,886					
Madde 9	2,52±1,265	0,628	0,765		13	14	-	-
Madde 10	2,48±1,250	0,594	0,717		0,706	0,629		
Mean ± SD	2,39±1,085				0,707	0,648		
Eigen (Özdeğer)	11,166					0,679		
Açıklanan Varyans	46,525							
Cronbach's alpha	0,939							
Guttman's SplitHalf	0,899							
Kaçırma Korkusu				12	17	18	19	20
Madde 11	1,85±0,984	0,789	0,847	0,933	0,517	0,493	0,595	0,555
Madde 12	1,83±0,997	0,820	0,855		0,600	0,611	0,612	0,543
Madde 13	2,13±1,175	0,700	0,769			0,547	0,572	0,499
Madde 14	1,92±1,050	0,697	0,709				0,620	0,517
Mean ± SD	1,93±0,93							0,624
Eigen (Özdeğer)	1,017							
Açıklanan Varyans	4,236							
Cronbach's alpha	0,907							
Guttman's SplitHalf	0,856				23	24	-	-
Bağlantı Yüğü				16	0,676	0,538		
Madde 15	2,41±1,247	0,656	0,691	0,654	0,707	0,679		
Madde 16	2,79±1,312	0,799	0,754			0,648		
Madde 17	2,86±1,351	0,716	0,672					
Madde 18	2,96±1,390	0,738	0,687					
Madde 19	2,83±1,314	0,750	0,753					
Madde 20	2,54±1,172	0,591	0,670					
Mean ± SD	2,73±1,04							
Eigen (Özdeğer)	2,323							
Açıklanan Varyans	9,681							

Bartlett Küresellik testi (χ^2 (276) = 6158,291; $p < 0,001$). KMO= 0,926.

Temel bileşenler prensibi ve Varimax döndürmesi kullanılarak gerçekleştirilen Açıklayıcı Faktör Analizine göre özdeğeri bir ve daha büyük beş faktör olduğundan ÇBDSÖ'ün beş faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Bu faktörlerin altında toplanan maddelerin ölçtüğü özelliklere “Erişilebilirlik stresi”, “Onaylanma Kaygısı”, “Kaçırma Korkusu”, “Bağlantı Yüğü” ve “Çevrimiçi Dikkat” olarak isimlendirilmiştir (Tablo 2).

Erişilebilirlik Stresi alt boyutu, tek başına, dijital stresteki varyansın % 8,57'ni açıklamaktadır. Bu boyut altında dört madde toplanmıştır. Tüm maddelerin boyutla ilişkisi referans değerin üzerindedir. En düşük faktör yükü 0,67'dir (madde 4). Diğer maddelerin faktör yükleri 0,86- 0,89 arasındadır. Bu bulgular, Erişilebilirlik Stresi boyutunun istatistiksel olarak yapı geçerliğine işaret etmektedir (Tablo 2).

Dört maddeden oluşan Erişilebilirlik Stresi alt boyutundaki maddelerinin genel ortalaması 2,08; en düşük ortalama 1.037; en yüksek ortalama ise 1.214'dir. Maddeler arasındaki korelasyon 0,589- 0,835 arasında değişmektedir. Korelasyon ortalaması 0,725'dir. Madde- toplam korelasyonları ise 0,69-0,86 arasında değişmektedir. Dolayısıyla maddelerle bütün arasındaki korelasyon tüm maddeler için referans düzeyin üzerindedir. Alfa katsayısı dikkate alındığında Erişilebilirlik Stresi alt boyutu maddeleri oldukça yüksek düzeyde iç tutarlık göstermektedir ($\alpha=0,91$). İki yarı güvenilirlik katsayısı, alfa katsayısını desteklemektedir (0,89). Buna göre incelenen alt boyut tutarlı bir yapı sergilemektedir ve iç tutarlık açısından oldukça güvenilirdir (Tablo 2).

Onaylanma Kaygısı alt boyutu, altı maddeden oluşmaktadır. Bu alt boyut, tek başına, varyansın %46,53'ünü açıklamaktadır; öz değeri ise 11,17'dir. Alt boyut maddelerinin faktörle ilişkisi referans değerin üzerindedir. Madde 10 faktör yükü (0,594) ve madde 9 faktör yükü (0,628) kabul edilebilir düzeydedir. Diğer maddelerin faktör yükü ise iyi düzeydedir (0,82-0,85). Bu bulgular, Onaylanma Kaygısı alt boyutunun istatistiksel olarak yapı geçerliğine işaret etmektedir (Tablo 2).

Onaylanma kaygısı alt boyutundaki maddelerinin genel ortalaması 2,39; en düşük ortalama 2,32; en yüksek ortalama ise 2,525'dir. Maddeler arasındaki korelasyon 0,551- 0,875 arasında değişmektedir. Korelasyon ortalaması 0,719'dir. Madde-toplam korelasyonları ise 0,717-0,886 arasında değişmektedir. Dolayısıyla maddelerle bütün arasındaki korelasyon tüm maddeler için referans düzeyin

üzerindedir. Alfa katsayısı dikkate alındığında, alt boyutu maddeleri oldukça yüksek düzeyde iç tutarlık göstermektedir ($a=0,94$). İki yarı güvenilirlik katsayısı, alfa katsayısını desteklemektedir (0,90). Buna göre incelenen alt boyut tutarlı bir yapı sergilemektedir ve iç tutarlık açısından oldukça güvenilirirdir (Tablo 2).

Kaçırma Korkusu alt boyutu, dört maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin faktör yükü 0.70 ve üzeridir; yani alt boyutla ilişkisi iyi düzeydedir (min.= 0,70; max.=0,82). Bu boyut, varyansın %4,24'nü tek başına açıklamaktadır. Özdeğeri ise 1,017'dir. Dolayısıyla bu boyut, yapısal geçerlik arz etmektedir.

Kaçırma Korkusu, dört maddeyle ölçülmektedir. Alt boyutundaki maddelerinin genel ortalaması 1,932; en düşük ortalama 1,832; en yüksek ortalama ise 2,125. Maddeler arasındaki korelasyon 0,629- 0,933 arasında değişmektedir. Korelasyon ortalaması 0,717'dir. Madde- toplam korelasyonları ise 0,709- 0,855 arasında değişmektedir. Dolayısıyla maddelerle bütün arasındaki korelasyon tüm maddeler için referans düzeyin üzerindedir. Alfa katsayısı dikkate alındığında, alt boyutu maddeleri oldukça yüksek düzeyde iç tutarlık göstermektedir ($a=0,91$). İki yarı güvenilirlik katsayısı, alfa katsayısını desteklemektedir (0,86). Buna göre incelenen alt boyut tutarlı bir yapı sergilemektedir ve iç tutarlık açısından oldukça güvenilirirdir. Yani faktör yapısı, güvenilirliğe tehdit oluşturmamaktadır (Tablo 2).

Bağlantı Yüğü alt boyutu, altı maddeden oluşmaktadır; öz değeri, 2,32'dir. Tek başına açıkladığı varyans ise %6,1'dir. En düşük faktör yükü 0,59; en yüksek faktör yükü 0,75 olduğundan maddelerin bu alt boyutla ilişkisi orta-iyi düzeydedir. Bu yönden Bağlantı Yüğü boyutunun yapı geçerliği istatistiksel olarak doğrulanmıştır (Tablo 2.)

Bağlantı Yüğü alt boyutunda altı madde bulunmaktadır. Bu maddelerin genel ortalaması 2.734; en düşük ortalama 2.413; en yüksek ortalama ise 2.960'dır. Maddeler arasındaki korelasyon 0,493- 0,654 arasında değişmektedir. Ortalama korelasyon 0,571'dir. Madde-toplam korelasyonları ise 0,670- 0,754 arasında değişmektedir. Dolayısıyla maddelerle bütün arasındaki korelasyon tüm maddeler için referans düzeyin üzerindedir. Alfa katsayısı dikkate alındığında, alt boyutu maddeleri yüksek düzeyde iç tutarlık göstermektedir ($a= 0,89$). İki yarı güvenilirlik katsayısı, alfa katsayısını desteklemektedir (0,870). Buna göre incelenen alt boyut tutarlı bir yapı sergilemektedir ve iç tutarlık açısından oldukça güvenilirirdir. Yani faktör yapısı,

güvenirliğe tehdit oluşturmamaktadır. Buna göre, bu alt boyuttaki maddelerin tutarlığı ölçümler sağladığı kabul edilmiştir (Tablo 2).

Çevrimiçi dikkat alt boyutu, varyansın, tek başına % 6,1'ni açıklamaktadır. Öz değeri 1,46'dır. Bu boyutun altında dört madde toplanmıştır. Tüm maddelerin faktörle ilişkisi referans değerinin üzerindedir. En düşük faktör yükü 0,76 (madde 21), en yüksek faktör yük değeri 0,83'dür (madde 22). Bu bulgular, Çevrimiçi Dikkat boyutunun istatistiksel olarak yapı geçerliğine işaret etmektedir (Tablo 2.).

Çevrimiçi dikkat alt boyutu dört maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin genel ortalaması 3,348; en düşük ortalama 3,172; en yüksek ortalama ise 3,611'dir. Maddeler arası korelasyon 0,538 – 0,707 arasında değişmektedir. Korelasyon ortalaması 0,645'dir. Madde- toplam korelasyonları ise 0,690 – 0,786 arasında değişmektedir. Dolayısıyla maddelerle bütün arasındaki korelasyon tüm maddeler için referans düzeyin üzerindedir. Alfa katsayısı dikkate alındığında, alt boyutu maddeleri yüksek düzeyde iç tutarlık göstermektedir ($\alpha = 0,879$). İki yarı güvenilirlik katsayısı, alfa katsayısını desteklemektedir (0,885). Buna göre incelenen alt boyut tutarlı bir yapı sergilemektedir ve iç tutarlık açısından oldukça güvenilirdir. Dolayısıyla, bu alt boyuttaki maddelerin, tutarlı ölçümler sağladığı kabul edilmiştir. Yani faktör yapısı, güvenilirliğe tehdit oluşturmamaktadır (Tablo 2).

Herhangi bir alt boyut ayırımı yapmaksızın tüm maddeler birlikte değerlendirildiğinde Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği maddeleri, dijital stresteki varyansın %75,09'nu açıklamaktadır.

Yirmi dört maddeli Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği ortalaması, 60,20; maddeler arası korelasyon ortalaması 0,436'dır. Madde korelasyonları 0,169-0,933'dür. Madde-toplam korelasyonu 0,511- 0,773 arasında değişmektedir. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,948 ve Guttman iki yarı güvenilirlik katsayısı 0,839'dur (Tablo 2).

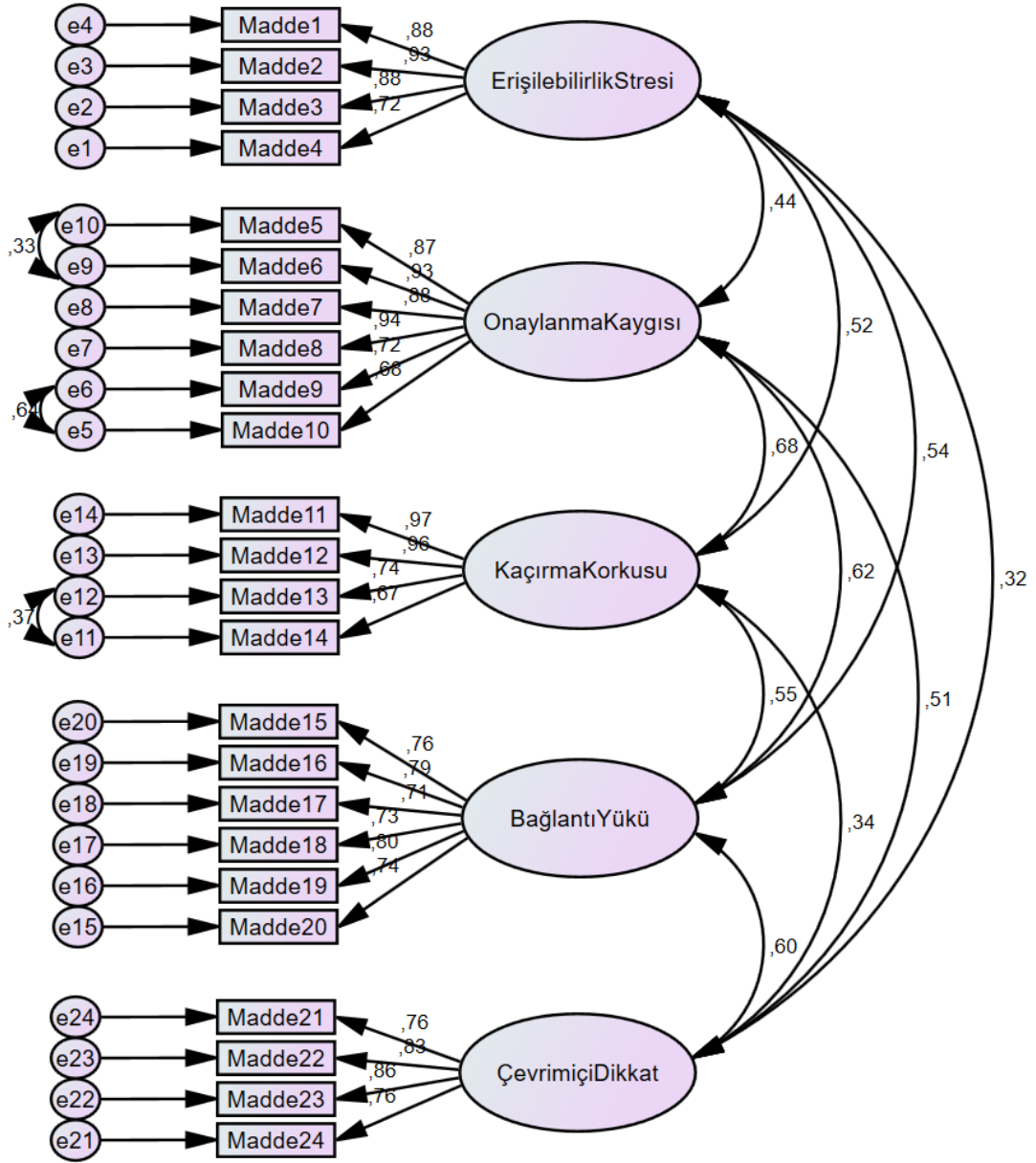
4.3. YAPI GEÇERLİĞİNİN DOĞRULAYICI FAKTÖR ANALİZİYLE TEST EDİLMESİ

Açıklayıcı Faktör Analizi sonucu elde edilen beş alt boyut Doğrulayıcı Faktör Analiziyle test edilmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi öncesinde modelin DFA'ya uygunluğu sorgulanmıştır.

Tablo 3. Doğrulayıcı faktör Analizi Referans Uyum İndeksleri* ve ÇBDSÖ Bulguları

İstatistikler	Kısaltma	Kesim Noktası	Sonuçlar
Chi-squared/degrees of freedom	χ^2/df	<3	2.120
Probability value for the model	<i>P</i>	<0.05	<0.001
Standardized Root Mean squared Residual	SRMR	<0.05	0.0755
Root mean square error of approximation	RMSEA	<0.10	0.061
Comparative Fit Index	CFI	≥ 0.90	0.956
Joreskog goodness of-fit	GFI	≥ 0.90	0.881
Joreskog adapted goodness of-fit	AGFI	≥ 0.90	0.850
Bentler-Bonett Normed Fit Index	NFI	≥ 0.90	0.920
Bentler-Bonett Non-Normed Fit Index	NNFI	≥ 0.90	0.949

Elde edilen uyum indeksi bulguları (Tablo 3.), referans değerler ile kıyaslanmıştır. Görüldüğü gibi ki-kare (χ^2) değeri, serbestlik derecesine (*df*) bölüldüğünde elde edilen değer, iyi düzeyde uyuma işaret etmektedir ($\chi^2/df < 3$). Artıkların standart kök ortalama karesel hata değeri ise evren ve model kovaryanslarının, en azından kabul edilebilir düzeyde, uyumuna işaret etmektedir (SRMR<0,08). Aynı şekilde, serbestlik derecesi dikkate alınarak model ve örneklem kovaryansları kabul edilebilir düzeyde uyumludur (RMSEA< 0,10) Test edilen model ve doymuş (saturated) model uyumu iyi ve kabul edilebilir düzeylerde (CFI>0,95; NFI> 0,90; NNFI= 0,95).

Şekil 1: Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği Türkçe versiyonu Faktör Yapısı

Beş alt boyut ve toplam 24 maddeden oluşan Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği Türkçe versiyonunun birinci düzey faktör yapısı maksimum olabilirlik (maximum likelihood) yöntemiyle test edilmiştir. Buna göre madde faktör yükleri 0,67- 0,97 arasında değişmektedir. Tüm maddelerin faktör yükü 0,60'dan yüksek olduğundan ölçekten madde çıkartılmasına gerek duyulmamıştır (Şekil 1).

Faktörler arası ortak varyans, 0,32- 0,68 arasında değişmektedir. En düşük ortak varyans, “Erişilebilirlik Stresi” ve “Çevrimiçi Dikkat” arasında gözlenmiştir (0,32). Bunu “Kaçırma Korkusu” ve “Çevrimiçi Dikkat” alt boyutları arasındaki ortak varyans takip etmektedir (0,34). “Erişilebilirlik Stresi” ve “Çevrimiçi Dikkat” arasındaki ortak varyansın düşük düzeyde olması bu iki alt boyutun birlikte açıkladıkları varyansın düşük olduğuna işaret etmektedir. Aynı şekilde “Kaçırma Korkusu” ve “Çevrimiçi Dikkat” alt boyutlarının birlikte açıkladıkları varyans düşüktür. “Erişilebilirlik Stresi” ve “Onaylanma Kaygısı” alt boyutları 0,44 düzeyinde ortak varyans açıklamaktadır. Yani bu iki alt boyutun birlikte açıkladığı varyans orta düzeydedir. Aynı şekilde “Onaylanma Kaygısı” ve “Çevrimiçi Dikkat (0,51); “Erişilebilirlik Stresi” ve “Kaçırma Korkusu (0,52)”; “Erişilebilirlik Süresi” ve “Bağlantı Yüğü (0,54)”; “Kaçırma Korkusu” ve “Bağlantı Yüğü (0,55)” alt boyutlarının açıkladıkları ortak varyans orta düzeydedir. “Kaçırma Korkusu ve Onaylanma Kaygısı” alt boyutları görece yüksek varyans paylaşmaktadır (0,68). Bu ortak varyans, ölçekteki en yüksek ortak varyanstır (0,68). Bunu, “Onaylanma Kaygısı” ve “Bağlantı Yüğü” alt boyutu arasındaki ortak varyans takip etmektedir (0,62), “Bağlantı Yüğü” ve “Çevrimiçi Dikkat arasındaki ortak varyans 0,60 düzeyindedir (Şekil 1).

Tablo 4. ÇBDSÖ Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon (N= 303)

		ES	OK	FoMO	BY	ÇD
ES	rho	1				
OK	rho	0,444**	1			
FoMO	rho	0,485**	0,701**	1		
BYM	rho	0,512**	0,575**	0,528**	1	
ÇD	rho	0,284**	0,487**	0,349**	0,509**	1

p<0.01; **Yöntem: Spearman Korelasyon **ES:** Erişilebilirlik Stresi; **OK:** Onaylanma Kaygısı; **FoMo:** Kaçırma Korkusu; **BY:** Bağlantı Yüğü; **ÇD:** Çevrimiçi Dikkat

Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği Türkçe versiyonu alt boyutları arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlıdır (p<0,01). En düşük korelasyon, “Erişilebilirlik Stresi” ve “Çevrimiçi Dikkat” arasında gözlenmiştir (rho= 0,28). “Onaylanma

Kaygısı” ve “Kaçırma Korkusu” arasındaki korelasyon ise orta düzeyde olmakla birlikte, diğerlerine göre görece yüksektir ($\rho= 0,70$). Diğer Korelasyon katsayıları ise düşük ve orta düzeyde değişmektedir. Bu bakımdan bulgular, bir gizil yapının birbiriyle düşük- orta düzeyde ilişkili alt boyutlarına işaret etmektedir (Tablo 4).

5. TARTIŞMA

5.1. BULGULARIN ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİ'NİN GEÇERLİLİĞİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Geçerlik ve güvenirlik bir ölçme aracının önemli teknik özelliklerindedir. Tüm ölçme araçları, belirli bir amaç için, belirli koşullar altında ve belirli bir gruba uygulanmak için geliştirilir (48). Dolayısıyla bir ölçme aracı, geliştirildiği amaca hizmet etmelidir. Bu durum, ölçme aracının geçerliğiyle ilgilidir. Bir ölçme aracının geçerli olabilmesi güvenirliğine bağlıdır; aynı şekilde güvenilir ölçümler yapan bir araç, geçerli değilse pratikte bir öneme sahip değildir. Ölçme araçlarının güvenirliği ve geçerliği birlikte ele alınmalıdır (49). Faktör analizi, birbiriyle ilişkili çok sayıdaki değişkeni, az sayıda, anlamlı ve birbirinden bağımsız faktörler haline getiren çok değişkenli istatistik tekniklerindedir (50).

Açıklayıcı Faktör Analizi ile ölçülmesi amaçlanan yapı hakkında temel bileşenler faktör analizi yapılabilir. Bu analiz ile maddelerin faktör yüküne bakılarak hangi faktöre ait olduğunu tespit etmek mümkündür. Bir madde, hangi faktör altında pozitif ve 0,32'den büyük yüke sahipse o faktöre dâhil edilir. Bir ölçekteki faktör sayısını belirlemenin yolu ise öz değeri birden büyük yapıları faktör olarak kabul etmektir. Açıklayıcı faktör analizi, sıklıkla, ölçülmesi istenilen yapı hakkında bilgi sahibi olunmadığında kullanılır (49).

Veri setinin Açıklayıcı Faktör Analizine uygunluğunu test etmek için Barlett Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi kullanılır. Faktör analizine başlamadan önce maddeler arası korelasyonlar incelenmelidir. Barlett Testiyle, Bartlett testi korelasyon matrisi test edilir. Matrisinin istatistiki olarak anlamlılığı verinin Açıklayıcı Faktör Analizi için uygunluğu anlamına gelir (51). KMO testi ile örneklem yeterliliği test edilir. Gözlenen korelasyon katsayılarıyla kısmi korelasyon katsayılarını karşılaştırır. KMO değerinin en az 0,50 olması beklenir. Oran ne kadar yüksekse veri seti açıklayıcı faktör analizine o derece uygundur (50).

Araştırmamızda Kaiser-Meyer-Olkin değeri, faktör analizi yapılabilmesi için örneklemin oldukça yeterli olduğuna işaret etmektedir (KMO=0,926). Bartlett Küresellik Testi sonucuna göre ölçek maddeleri arası ilişki, açıklayıcı faktör analiziyle

ölçek yapısını test etmeye uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu sayede ölçeğin doğruluk açısından farklı testler ile sağlandığı da gösterilmiştir.

Açıklayıcı Faktör Analizinde önemli olan bir diğer aşama faktör rotasyonudur. Rotasyonla amaç, isimlendirilebilir ve yorumlanabilir faktörler elde etmektir. Varimax en çok tercih edilen ortogonal rotasyon tekniklerinden biridir (50). Ortogonal yöntemler faktörler arası korelasyona izin vermez, ancak oblik yöntemler faktörler arası korelasyona izin verir. Dolayısıyla ortogonal yöntem kullanımı birbiriyle ilişkili faktörler yerine bağımsız faktörler çıkarmaya çalışacaktır. Aslında sosyal gerçeklikte birbiriyle ilişkisiz faktörler bulmak neredeyse imkânsızdır. Bununla birlikte araştırmanın amacı doğrultusunda bir model oluşturmak ve mümkün olan en uygun sayıda “bağımsız” faktör elde etmek hedeflendiğinden ortogonal yöntem olan Varimax rotasyonu ile faktör çıkarımı yapmak uygulanan bir tekniktir (52).

Beş alt boyut ve toplam 24 maddeden oluşan Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği Türkçe versiyonunun birinci düzey faktör yapısı maksimum olabilirlik (maximum likelihood) yöntemiyle test edilmiştir. Buna göre madde faktör yükleri 0,67- 0,97 arasında değişmektedir. Tüm maddelerin faktör yükü 0,60’dan yüksek olduğundan ölçekten madde çıkartılmasına gerek duyulmamıştır. Bu doğrultuda değerlendirilecek olursa ölçeğin geçerliliği gözler önüne serilmiştir. Ölçekten madde çıkarılmaması geçerlilik açısından en net başarı olarak gözlenmektedir.

Herhangi bir alt boyut ayırımı yapmaksızın tüm maddeler birlikte değerlendirildiğinde Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği maddeleri, dijital stresteki varyansın %75,09’nu açıklamaktadır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen en düşük faktör yükü 0,591; en yüksek faktör yükü 0,886’dır. Bu bulgular 24 maddeli ölçeğin, herhangi bir alt boyut ayırımı olmaksızın, bir bütün olarak yapısal geçerliğinin sağlandığına işaret emektedir.

Alt boyutlara bakacak olursak, Erişilebilirlik Stresi alt boyutu, tek başına, dijital stresteki varyansın % 8,57’ni açıklamaktadır. Onaylanma Kaygısı alt boyutu, altı maddeden oluşmaktadır. Bu alt boyut, tek başına, varyansın %46,53’ünü açıklamaktadır. Kaçırma Korkusu alt boyutu, dört maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin faktör yükü 0.70 ve üzeridir. Kaçırma Korkusu, dört maddeyle ölçülmektedir. Alt boyutundaki maddelerinin genel ortalaması 1,932 olarak tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi alt boyut analizlerinden elde edilen veriler ışığında

onaylanma kaygısının en yüksek değerde olduğu gözlenmiştir. Bu bakımdan dijital stres bakımından en önemli sorunun onaylanma kaygısı olduğunu söylemek mümkündür. Orijinal makaleye bakıldığında onaylanma kaygısının alt ölçek olarak verilen değeri 0.43 çıkmıştır. Bu değer toplam dijital stres alt ölçeğinin değerinin (0.48) bir miktar altında kalmaktadır. Ancak yine de orijinal makalede görüldüğü gibi toplam stresin büyük bir kısmını meydana getirmektedir. Aynı zamanda elde edilen sonuçların güvenilirliği orijinal makalede 0.85 çıkarken Türkçe uyarlamasında da daha yüksek değerde saptanmıştır. Bu değer uyarlanan ölçeğin ne denli güvenilir olduğunu gözler önüne sermiştir.

5.2. BULGULARIN ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİ'NİN GÜVENİLİRLİĞİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Güvenirlilik, bir ölçme aracının hatalardan arınmış bir şekilde ölçme yapabilme yeteneğidir. Dolayısıyla güvenirlilik katsayısı, ölçmedeki hataları değil, hatasızlığı ifade eder (49). Bu nedenle, bireylerin puanlarındaki değişimlere yol açan tüm etkenleri asla tam olarak açıklanamamaktadır. Dolayısıyla güvenirlilik asla tam olarak belirlenemez, sadece kestirimlerden söz edilebilir (53). Öte yandan ölçek maddelerinin belli bir kurama uygunluğunu test etmek için Doğrulayıcı Faktör Analizi önerilmektedir. DFA ile gözlenen değişkenler ile kuramın ön gördüğü örtük özelliklerin uyumu test edilir. DFA'nın bir diğer uygulanış nedeni, teorik faktörlerin belirlenmesinde rol oynayan değişkenler ile AFA tarafından belirlenen faktörleri oluşturan orijinal değişkenler arasında uyum olup olmadığını test etmektir (54).

DFA uygulamalarında Maksimum Olabilirlik (Maximum Likelihood) yöntemi, hesaplama kolaylığı, yorumlama kolaylığı ve uygunluk testlerinin zenginliği nedeniyle en çok kullanılan yöntemdir. (55).

DFA'da verilerin modele uygunluğu ise χ^2 uyum indeksleriyle sorgulanır (49). Uygunluk testleri modele genel bir bakış açısı ve modeli değerlendirme olanağı sunar. Bu değerler, model sürekli revize edilmek suretiyle, kararlı bir yapı oluşturuncaya kadar test edilmelidir. Uygunluk indeksleri tasarlanan modelin gerçek ile ne derece uyduğunu sorgular. Yani modelin yapısal geçerliliğini (construct validity) gösterir. Literatürde kabul görmüş birçok uygunluk istatistiği vardır. Tek bir göstergeye bağlı kalarak modelin iyi ya da kötü biçimde sosyal gerçekliği temsil ettiğini söylemek

yanlış olacaktır. Birden çok indeksi göz önünde bulundurarak karar vermek gerekir (56).

Uygunluk indeksleri, iki temel gruba ayrılmaktadır. Birincisi “mutlak uygunluk ölçütleri olarak adlandırılır ve ön modelin örneklem verisi ile uygunluğunu kontrol eder. Böylece, bir bakıma, bu istatistikler veri sonucu oluşan modelin tasarlanan model kalıbına sokulduğunda ne derece uyum sağladığını gösterir (57). Ki-Kare (CMIN), Ki-Kare/df, RMSEA, GFI birinci grupta yer alır. İkinci gruptaki alınan ölçütler ise CFI, TLI ve NFI değerleridir (51). İkinci kategoridekiler, aşamalı uygunluk ölçütleri yada karşılaştırmalı uygunluk ölçütleridir. Bunlar ki-kare değerini ham biçiminde kullanmak yerine bu değeri bir referans model ile kıyaslar ve sıfır hipotezini (tüm değişkenlerin ilişkisiz olduğu hipotezi) test eder (57).

Ölçüt-Bağlantılı Geçerlik, ölçeğin ölçtüğü özelliğe ilişkin başka bir ölçüt varsa bireylerin ölçek puanlarıyla ölçüt puanları arasındaki ilişki, Ölçüt Bağlantılı Geçerliğe kanıt oluşturur. Uygun korelasyon veya regresyon tekniğiyle bulunan ilişkinin derecesi geçerlik katsayısı olarak adlandırılır (49).

Çalışmada tabloda verilen ve elde edilen uyum indeksi bulguları, referans değerleri içeren değerler ile kıyaslanmıştır. Görüldüğü gibi ki-kare (χ^2) değeri, serbestlik derecesine (df) bölüldüğünde elde edilen değer, iyi düzeyde uyuma işaret etmektedir ($\chi^2/df < 3$). Artıkların standart kök ortalama karesel hata değeri ise evren ve model kovaryanslarının, en azından kabul edilebilir düzeyde, uyumuna işaret etmektedir (SRMR < 0,08). Aynı şekilde, serbestlik derecesi dikkate alınarak model ve örneklem kovaryansları kabul edilebilir düzeyde uyumludur (RMSEA < 0,10). Test edilen model ve doymuş (saturated) model uyumu iyi ve kabul edilebilir düzeydedir (CFI > 0,95; NFI > 0,90; NNFI = 0,95). Dolayısı ile model uyum değerleri, ölçek için öngörülen modelin doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmesi açısından yeterlidir. Bu kapsamda ölçeğin güvenilirliği de referans değerler ışığında güvenilir olarak gözlenmektedir. Bu durum ölçeğin geçerliliği için de önemlidir. Çünkü elde edilen veriler iyi uyum belirtisi göstermektedir.

Bir ölçeğin güvenilirliği test etmek için birden fazla uygulanması pek çok nedenden dolayı mümkün olmayabilir (Örn: ölçme aracının niteliği, bireylerin özellikleri, zaman, bütçe). Buradan hareketle, paralel testler varsayımlarından yola çıkarak tek uygulamaya dayanan güvenilirlik kestirimi yöntemleri geliştirilmiştir. Bu

yöntemlerde ölçeğin kendi kendisiyle tutarlığı sorgulanır. Bu durumda güvenilirlik değerlendirme işlemleri iç tutarlılık; bu işlemler sonucu elde edilen katsayı ise iç tutarlılık katsayısı olarak adlandırılır (49). Cronbach Alpha Testi ve İkiye Bölünmüş Model iç tutarlılığı test etmek için uygulanan işlemlerdir.

Cronbach Alpha, ölçekte yer alan k sayıda maddenin homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini sorgular. Ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır. Bir ölçekteki k sayıda maddenin varyansları toplamının genel varyansa oranlanmasıyla hesaplanır. Ölçekteki her bir madde puanının toplanmasına dayalı ölçeklerde maddelerin benzerliği ya da yakınlığını ortaya koyar Alpha katsayısı 0,40'dan küçük ise ölçek güvenilir değildir. 0,40-0,60 güvenilirlik düşüktür. Yüksek değer, yüksek güvenilirliğe işaret eder (50).

İkiye Bölünmüş Model, ölçekteki maddeleri ikiye ayırarak parçalar arası korelasyonu hesaplar, Ayrıca her bir parça için alpha katsayısı da hesaplanabilir (50).

5.3. ÇOK BOYUTLU DİJİTAL STRES ÖLÇEĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir ölçme aracını kullanan kişi, ölçme aracıyla topladığı verilere dayanarak birey veya bireyler hakkında çıkarımlarda (inference) bulunmak ister. Yani bir ölçme aracının geçerli olabilmesi için ölçülmek istenilen özelliği ölçmesi gerekir. Dolayısıyla geliştiriciler, ölçme aracının hangi amaç, karar, yargı için kullanılacağını açıkça tanımlamalı, sonrasında görgül çalışma düzenlemelidir. Bu süreç, ölçme aracının geçerliğinin saptanması olarak isimlendirilir (49).

Yirmi dört maddeli Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği ortalaması, 60,20; maddeler arası korelasyon ortalaması 0,436'dır. Madde korelasyonları 0,169-0,933'dür. Madde-toplam korelasyonu 0,511-0,773 arasında değişmektedir. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,948 ve Guttman iki yarı güvenilirlik katsayısı 0,839'dur. Orijinal ölçekte ise Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0,85 bulunmuştur. Bu bulgular, ölçek iç tutarlığının sağlandığını göstermektedir.

Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği, gerek alt boyutlar bazında ("Erişilebilirlik stresi", "Onaylanma Kaygısı", "Kaçırma Korkusu", "Bağlantı Yükü" ve "Çevrimiçi Dikkat") maddelerin faktörle ilişkisi yönünden yapısal olarak geçerlidir; gerekse maddelerin kendi içinde tutarlı olması yönünden güvenilirdir. Aynı şekilde 24 madde

bir arada, alt boyut ayırımına gidilmeksizin değerlendirildiğinde yapısal geçerliğin sağlandığı ve maddeler arası tutarlılığın bulunduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği Türkçe uyarlaması, Türkçe konuşan bireylerin dijital stresini ölçmek için kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

5.4. ÇALIŞMANIN GÜÇLÜ YANLARI VE KISITLILIKLARI

Çalışmamız birkaç kısıtlılık ile birlikte değerlendirilmelidir. Öncelikle ölçek doğrudan Türkçe dilinde geliştirilmemiş olup İngilizce 'den çeviri sonucu elde edilen sorularla oluşturulan maddelerin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasıdır. Bu durum kültüre uyarlama açısından bir zayıflık olarak kabul edilebilir. İkincisi, örneklem seçilirken kolayda örnekleme yöntemi kullanılmış olup, bu yöntemin genellenebilirliği diğer seçim yöntemlerine kıyasla daha zayıftır. Bu çalışmada tüm katılımcıların lise ve üzeri eğitim durumunda olması kolayda örneklem seçimi ile ilişkili olabileceğinden düşük eğitimli gruplarla da validasyonu için değerlendirilmesi gerekebilir. Gönüllülere çevrimiçi olarak ulaşılmıştır. Bu durum ise sorulara çalışmacılarla karşılaşmadan cevap verdikleri için bazılarının yeterince özenli ve dürüst cevap vermeyebileceğini düşündürebilir. Ancak bu çevrimiçi ulaşım kişilerin anonimitesinin (gizliliğinin) artması ve daha samimi cevap vermeye neden olabileceğinden çalışmanın bir güçlü yönü olarak da değerlendirilebilir. Öte yanda günümüz teknolojik dünyasında yaygın olarak kullanılan güçlü bir bilimsel ölçek yeterli bir gönüllü sayısı ile ve yüksek bir iç tutarlılık katsayısı elde edilerek dilimize uyarlanabilmiştir.

6. SONUÇ

Elde edilen verilere göre ölçeğe katılan bireylerin gün içerisinde ortalama 3 ila 4 saat arasında çevrimiçi olduğu saptanmıştır. Günün 6/2'sinin uykuda geçirildiği düşünüldüğünde elde edilen veriler oldukça tehlikeli bir noktadadır. Bu durum bireylerin çevrimiçi bağımlılık farkındalığı kazanamaması halinde daha da tehlikeli sonuçlar doğurabilecektir.

Yapılan ölçek geliştirme adaptasyon basamaklarında Türkçe çeviri ve ters çeviri sonrasında uzman görüşüne sunulmuştur. Türkçe adaptasyonunda 10 uzman maddelerin gerekli ve yeterli olduğunu beyan etmişlerdir.

Kaiser-Meyer-Olkin değeri, faktör analizi yapılabilmesi için örneklemin oldukça yeterli olduğuna işaret etmektedir (KMO=0,926). Ölçülmek istenen yapı temsil edilmekte ve kapsam geçerliliği karşılanmaktadır. Bartlett Küresellik Testi sonucuna [$\chi^2(276)= 6158,29; p<0.01$] göre ölçek maddeleri arası ilişki, açıklayıcı faktör analiziyle ölçek yapısını test etmeye uygundur.

Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği'nin beş faktörlü bir yapıya sahip olduğu görüldü. Bu faktörlerin altında toplanan maddelerin ölçtüğü özelliklere Faktör 1: Erişilebilirlik stresi, Faktör 2: Onaylanma kaygısı, Faktör 3: Kaçırma korkusu, Faktör 4: Bağlantı yükü ve Faktör 5: Çevrimiçi dikkat olarak isimlendirildi.

Doğrulayıcı faktör analizi ile önerilen modifikasyonlar sonucunda model uyum indekslerinden NFI, TLI, CFI, RMSEA, GFI, AGFI, RMR, χ^2/sd model uyum değerleri, ölçek için öngörülen modelin doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmesi açısından yeterlidir. Analizler sonucunda hem açıklayıcı hem doğrulayıcı faktör analizi ile 5 faktörlü 24 maddelik yapının geçerliliği gösterildi.

Çalışma sonucunda 5 faktör ve 24 maddeden oluşan “Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği” nin Türkçe adaptasyonu geliştirilmiştir. Ölçek 5'li Likert tipinde bir ölçek olup yanıt seçenekleri “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum” “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklindedir.

Ölçekten en az 24 en fazla 120 puan alınabilir. Ölçekte toplam puanlar değerlendirilirken alınan puan yüksekliği ile dijital stres varlığı koreledir. Ölçekte belirlenmiş bir cut-off değeri yoktur.

Bu kapsamda yapılan çalışmada dijital stres ölçeği çok boyutlu bir biçimde ölçölmek istenmiş ve daha önce yapılan bir çalışma Türkçeye uyarlanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda uyarlanan ölçeğin Türkçe versiyonunun da başarılı biçimde işlevini sürdürdüğü görölmektedir. Ölçeğin akademik amaçlı çalışmaların yanı sıra psikolojik değerlendirmelerde ve farkındalık artırımı amacıyla da kullanılabilceği düşünölmektedir.

KAYNAKLAR

1. Ayyagari R, Grover V, Purvis R. Technostress: Technological antecedents and implications. *MIS quarterly*, 2011; 35(4):831-58. doi: 10.2307/41409963
2. Dursun A. Ergenlerin problemleri internet kullanımı ve psikolojik ihtiyaçlarına ilişkin görüşleri. *Kalem Eğitim İnsan Bilimleri Dergisi*, 2022; 12:521-46.
3. Kaynak S, Karaca Z. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Talebi: Bir Uygulama . *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012; 23:49-68
4. Legner C, Eymann T, Hess T, Matt C, Böhmman T, Drews P. et al. Digitalization: Opportunity and Challenge for the Business and Information Systems Engineering Community. *Bus Inf Syst Eng* 2017; 59:301–8 doi: 10.1007/s12599-017-0484-2
5. Erinç Z Ö, Eliaçık K, İnce G, Öztürk Y K, Elmalı F, Emir B, Helvacı M. Understanding Vaccine Hesitancy: Social Isolation in Relation to Social Media Addiction and COVID-19 Anxiety. *Cureus*, 2022; 14(9). doi:10.7759/cureus.29705
6. Günay D, Çalık A. İnovasyon, icat, teknoloji ve bilim kavramları üzerine. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 2019; 2(1),1-11.
7. Günay D. Teknoloji nedir? Felsefi bir yaklaşım. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 2017; 1:163-6.
8. Cabı E. Dijital teknolojiye yönelik tutum ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2016; 24(3): 1229-44.
9. Ateş M, Durmuşoğlu Saltalı N. KKTC’de Yaşayan 5-6 Yaş Çocukların Tablet ve Cep Telefonu Kullanımına İlişkin Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2019; 5(1):62-90. doi:10.30855/gjes.2019.05.01.004.
10. Higgins S, Xiao Z, Katsipataki M. The impact of digital technology on learning: A summary for the education endowment foundation. Full report. Education Endowment Foundation, 2012.
11. Bozkurt A, Hamutoğlu N B, Liman Kaban A, Taşçı G, Aykul M. Dijital bilgi çağı: Dijital toplum, dijital dönüşüm, dijital eğitim ve dijital yeterlilikler. *AUAd*, 2021; 7(2):35-63. doi: 10.51948/auad.911584
12. Metin P. Teknoloji okuryazarlığını geliştirmek üzere yetişkinlere yönelik bir eğitim programı. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2011.
13. Ögel K. İnternet bağımlılığı, internetin psikolojisini anlamak ve bağımlılıkla başa çıkmak. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012.
14. Kalkan M, Kaygusuz C. İnternet bağımlılığı. Ankara, Anı Yayıncılık, 2013.
15. Türkiye İstatistik Kurumu (2021). Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437) adresinden 17.03.2023 tarihinde erişilmiştir.
16. Panel I L. Digital transformation: A framework for ICT literacy. Educational Testing Service, 2002.

17. Anderson E L, Steen E, Stavropoulos V. Internet use and problematic internet use: A systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood.
18. Widyanto L, Griffiths M. 'Internet addiction': a critical review. *Int J Ment Health Addict* 2006; 4(1),31-51. doi: /10.1007/s11469- 006-9009-9
19. Deligöz S. Ebeveynlerin problemlı internet kullanım düzeyinin çocuk istismarı potansiyeli ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Programı, 2022.
20. First M B. *DSM-5 handbook of differential diagnosis*. American Psychiatric Pub 2013.
21. Erinç Z Ö, İnce G, Eliaçık K, Kılıç Öztürk Y, Elmalı F, Emir B, Kanık M A, Helvacı M. Adaptation of Social Media Use Disorder Scale: Validity and Reliability Study . *İzmir Tıp Fakültesi Dergisi*, 2022; 1(1):12-7
22. Çiftçi H. Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2018; 7(4): 0-0.
23. Sun Y, Zhang Y. A review of theories and models applied in studies of social media addiction and implications for future research. *Addict Behav.* 2021; 114:106699. doi:10.1016/j.addbeh.2020.106699
24. Kato T A, Shinfuku N, Tateno M. Internet society, internet addiction, and pathological social withdrawal: the chicken and egg dilemma for internet addiction and hikikomori. *Curr Opin Psychiatry*, 2020; 33(3):264-70. doi: 10.1097/YCO.0000000000000601
25. Kuss D J, Shorter G W, Van Rooij A J, Griffiths M D, Schoenmakers T M. Assessing internet addiction using the parsimonious internet addiction components model—a preliminary study. *Int J Ment Health Addict* 2014; 12(3), 351-66. doi: 10.1007/s11469-013-9459-9
26. Çavuş S, Ayhan B, Tuncer M. Bilgisayar oyunları ve bağımlılık: Üniversite öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2016; 43:265-89.
27. Kaya A. Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, 2013.
28. Taş İ, Eker H, Anlı G. Examining the Internet and gaming addiction levels of secondary school children. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying* 2014; 1(2):37-8.
29. Griffiths M D. The educational benefits of videogames. *Education and health* 2002; 20(3), 47-51.
30. Kuss D J, Griffiths M D, Pontes H M. Chaos and confusion in DSM 5 diagnosis of Internet Gaming Disorder: Issues, concerns, and recommendations for clarity in the field. *J Behav Addict* 2017; 6(2):103-9. doi: 10.1556/2006.5.2016.062
31. Griffiths M D. A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use*, 2005; 10(4):191-7.
32. Selye H. *Hayatın Stresi*. New York, NY: McGraw Tepesi 1956.
33. Erçen E Y, Yoğun E. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri Mersin ilinde karşılaştırmalı bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009; 3(36):1-8.
34. Cummings T G, Cooper C L. *A cybernetic theory of organizational stress*. Theories of organizational stress, Cyberbullying, New York, Oxford University Press, 1998.

35. Öztürk U C. Bağlantıda Kalmak Ya Da Kalmamak İşte Tüm Korku Bu: İnternetsiz Kalma Korkusu Ve Örgütsel Yansımaları. *J Int Soc Res* 2015; 8(37).
36. Nick E A, Kilic Z, Nesi J, Telzer E H , Lindquist K A , Prinstein M J. Adolescent Digital Stress: Frequencies, Correlates, and Longitudinal Association With Depressive Symptoms. *J Adolesc Health*. 2022; 70(2):336-9. doi:10.1016/j.jadohealth.2021.08.025
37. Kalischko T, Riedl R. Electronic performance monitoring in the digital workplace: conceptualization, review of effects and moderators, and future research opportunities. *Front Psychol* 2021; 12, 633031. doi: 10.3389/fpsyg.2021.633031
38. Cazan A M. The digitization of working life: Challenges and opportunities. *Psihologia resurselor umane*, 2020; 18(1): 3-6. doi: 10.24837/pru.v18i1.457
39. Leite W L, Beretvas S N. Validation of scores on the Marlowe-Crowne social desirability scale and the balanced inventory of desirable responding. *Educ Psychol Meas* 2005; 65(1):140-54. doi: 10.1177/0013164404267285
40. Kağıtçıbaşı Ç. Günümüzde insan ve insanlar. Sosyal psikolojiye giriş. İstanbul, Evrim Yayınevi, 2010.
41. Tanhan F, Mukba G. Spann-Fischer ilişki bağımlılığı ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlama çalışmasına ilişkin psikometrik bir analiz. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2014; 36(2): 179-90.
42. Gökler M E, Aydın R, Ünal E, Metintaş S. Determining validity and reliability of Turkish version of Fear of Missing out Scale/Sosyal Ortamlarda Gelişmeleri Kaçırma Korkusu Ölçeğinin Türkçe sürümünün geçerlilik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2016; 17(1):53-60.
43. Beerbaum D. Disclosure Overload – A Literature Review (November 7, 2016). doi: 10.2139/ssrn.2669135
44. Reinecke L, Klimmt C, Meier A, Reich S, Hefner D, Knop-Huelss K, Vorderer P. Permanently online and permanently connected: Development and validation of the Online Vigilance Scale. *PloS one*, 2018; 13(10):e0205384. doi: 10.1371/journal.pone.0205384
45. Billieux J, Schimmenti A, Khazaal Y, Maurage P, Heeren A. Are we overpathologizing everyday life? A tenable blueprint for behavioral addiction research. *J Behav Addict*, 2015; 4(3):119-23. doi: 10.1556/2006.4.2015.009
46. Billieux J, Maurage P, Lopez-Fernandez O. Can Disordered Mobile Phone Use Be Considered a Behavioral Addiction? An Update on Current Evidence and a Comprehensive Model for Future Research. *Curr Addict Rep* 2, 2015; 2:156-62. doi: 10.1007/s40429-015-0054-y
47. Hall J A, Steele R G, Christofferson J L, Mihailova T. Development and initial evaluation of a multidimensional digital stress scale. *Psychol Assess*. 2021; 33(3):230-42. doi:10.1037/pas0000979
48. Arıcı H. "Psikometri üzerine (Söyleşi: Tavat B.). 3P: Psikiyatri." *Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi* 1994; 2(1):78-81.

49. Erkuş A. Psikometri Üzerine Yazılar, I. Basım, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No 24, Ankara, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2003.
50. Kalaycı Ş. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, 8. Baskı, Dinamik Akademi, Ankara, 2018.
51. Yaşlıoğlu M M. Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 2017; 46:74-85.
52. Kieffer K M. Orthogonal versus Oblique Factor Rotation: A Review of the Literature regarding the Pros and Cons. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA, 1998.
53. Crocker L, Algina J. Introduction to Classical and Modern Test Theory., 1st Edition, New York, Wadsworth Publishing, 1986.
54. Özdamar K. Paket programları ile istatistiksel veri analizi cilt 2 (9. Baskı). Ankara, Nisan Kitabevi Yayınları, 2013.
55. Schumacker R E, Beyerlein S T. Confirmatory factor analysis with different correlation types and estimation methods. Structural Equation Modeling, 2000; 7(4):629-36. doi: /10.1207/S15328007SEM0704_6
56. Byrne, Barbara M. Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming. New York, Routledge, 2016. doi: 10.4324/9781315757421
57. McDonald R P, Ho M H R. Principles and practice in reporting structural equation analyses. Psychol Methods 2002;7(1):64-82. doi: /10.1037/1082-989X.7.1.64

EKLER

EK 1. ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı-Soyadı : Zeynep Özün ERİNÇ
Doğum yeri ve tarihi : İzmir/ 27.04.1995
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Medeni durumu : Evli
İletişim adresi ve telefonu : ozunaltinay@gmail.com / 0505 323 44 22
Yabancı dili : İngilizce- Almanca

II- Eğitimi (tarih sırasına göre yeniden eskiye doğru)

2019-Günümüze Tepecik Eğitim Araştırma Hastanesi
2013-2019 İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi
2009-2013 İzmir Özel Fatih Fen Lisesi
2006-2009 Misak-ı Milli Ortaokulu
2001-2006 Mehmet Akif İlköğretim Okulu

III- Unvanları (tarih sırasına göre eskiden yeniye doğru)

2019- Günümüze Araştırma görevlisi
2019-2019 Hekim

IV- Mesleki Deneyimi

2019- Günümüze Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Araştırma görevlisi
2019-2019 Erzurum Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hekim

V- Üye Olduğu Bilimsel Kuruluşlar

Türkiye Aile Hekimleri Uzmanlık Derneği

EK 2. GÖRÜŞ ALINAN UZMAN LİSTESİ

UZMAN ADI-SOYADI	ÇALIŞTIĞI KURUM VE BÖLÜM
Prof. Dr. Esra Akın	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Hemşirelik Esasları ABD
Doç. Dr. Gülseren Pamuk	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Aile Hekimliği ABD
Doç. Dr. Nil Tekin	Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik EAH Aile Hekimliği ABD
Dr. Öğr. Üyesi Ebru Melek Benligül	İzmir Tınaztepe Üniversitesi Hemşirelik ABD
Uzm. Dr. Gülberat İnce	Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik EAH Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD
Uzm. Dr. Özlem Üzüm	Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik EAH Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD
Uzm. Dr. Yavuz Demirçelik	Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik EAH Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD
Uzm. Dr. Hacer Örsdemir Hortu	Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik EAH Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD
Uzm. Dr. Ebru Akar	İBB Eşrefpaşa Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği
Uzm. Dr. Elif Esra Sınmaz Özkara	Sağlık Bilimleri Üniversitesi İzmir Tepecik EAH Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ABD

EK 3. UZMAN DEĞERLENDİRME FORMU

Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği'nin Türkçe GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK Çalışması – Uzman Değerlendirme Formu

Sayın ...

Covid-19 pandemisinin insanların yüz yüze iletişimini kısıtlaması sonucu mevcut ilişkilerin daha fazla çevrimiçi yöntemler kullanılarak sürdürüldüğü tanımlanmaktadır. Çevrimiçi olarak daha fazla zaman harcadıkça, sosyal medya bağımlılık, süreç kaynaklı anksiyete ve stres riskinin artabileceği pek çok çalışmada vurgulanmıştır. Ayrıca stres faktörünün bağımlılık yaratan sosyal medya kullanımında kritik bir belirleyici olduğu varsayılmaktadır. Bu alanda yapılan çok sayıda araştırma bulunmakla birlikte özellikle teknolojik alanlarda stres konusunda verileri değerlendirmeye yönelik Türkçe geçerli ve güvenilir stres ölçeklerinin kısıtlılığı dikkat çekmektedir.

Değerli katılımcı, yapacağımız çalışmada, Hall ve arkadaşları tarafından geliştirilen 'Multidimensional Dijital Stres' (Çok Boyutlu Dijital Stres) ölçeğinin Türkçe geçerlilik güvenilirliğinin yapılması amaçlanmıştır. Yapılan araştırma, **Doç. Dr. Yasemin Kılıç Öztürk** ve **Doç. Dr. Kayı Eliaçık** danışmanlığında **Asist. Dr. Özün Erinç** tarafından yürütülecek olan uzmanlık tez çalışmasıdır. Çalışma için etik kurul onayı İzmir Tepecik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Eğitim ve Araştırma Hastanesi girişimsel olmayan klinik araştırma etik kurulunun 07/02/2023 tarih ve 2023/01- 29 sayılı kararı ile alınmıştır.

Sizden istenilen; orijinal (ingilizce) hali verilen her ölçek maddesini, (türkçe) önermeye anlam-uygunluk durumuna göre değerlendirmenizdir. Bu bağlamda her madde için en uygun bulduğunuz seçeneği işaretleyerek tüm maddeleri yönerge doğrultusunda tamamlayınız.

Yönerge:

- Sizce madde orijinal ölçek maddesine aday kabul ediliyorsa “UYGUN” seçeneğini işaretleyiniz.

- Maddenin ölçek maddesine aday olmadığı kanaatindeyseniz “UYGUN DEĞİL” seçeneğini işaretleyiniz.

- Maddenin ölçekte kullanılması gerektiğini ancak amaca yönelik yetersiz olduğunu düşünüyorsanız lütfen “YARARLI ANCAK YETERSİZ” seçeneğini işaretleyiniz. Bu seçeneği işaretlediyseniz diğer kutucuğuna ilgili maddenin ifade edilmesini önerdiğiniz halini yazınız. Diğer kutucuğu sadece yararlı ancak yetersiz bulduğunuz maddeler için doldurulacaktır.

Araştırmamıza zaman ayırarak katkı sunduğunuz için teşekkür ederiz.

Araştırma Maddeleri	Uygundur	Yararlı ancak yetersiz	Uygun Değil
1. Arkadaşlarım benden sürekli çevrimiçi olmamı bekler Öneri:			
2. Arkadaşlarım için, sürekli çevrimiçi olmam önemlidir. Öneri:			
3. Arkadaşlarımın çoğu benim sürekli olarak çevrimiçi olmamı hoş karşılar. Öneri:			
4. Sürekli çevrimiçi olmayı sosyal bir zorunluluk gibi hissedirim. Öneri:			
5. İnsanların gönderilerime ve fotoğraflarıma nasıl tepki vereceğiyle ilgili endişe ederim. Öneri:			
6. Sosyal medyada yeni bir fotoğraf paylaştığımda diğerlerinin tepkisiyle ilgili endişe ederim. Öneri:			
7. Paylaştığım bir gönderi veya fotoğrafa olan tepkiyi gördükten sonra endişe ederim. Öneri:			
8. Sosyal medyada yeni paylaşım yaptığımda diğerlerinin tepkisini endişeyle beklerim. Öneri:			
9. Online bir gönderi paylaşacağım zaman diğerlerinin onaylayacağı bir fotoğraf bulmak veya oluşturmak için çok çaba sarf ederim. Öneri:			
10. Paylaştığım mesajları ve yazıları düzenlemek için çok çaba sarf ederim. Öneri:			
11. Arkadaşlarımın benimkinden daha ilgi çekici deneyimler yaşamamasından korkarım. Öneri:			
12. Diğer insanların benimkinden daha ilgi çekici deneyimler yaşadığından korkarım. Öneri:			
13. Arkadaşlarımı bensiz eğlenirken bulunca endişelenirim. Öneri:			
14. Arkadaşlarımın ne yaptıklarını bilmediğimde endişelenirim. Öneri:			

15. Çok fazla bildirim kontrol etmek zorundayım.

Öneri:

16. Cep telefonumdaki mesajların/bildirimlerin akışı beni bunalmış hissettirir.

Öneri:

17. Her zaman yanıp sönen ışık veya titreşim gibi bir hatırlatıcı olması ilgilenmem gereken başka bir mesaj olduğunu hissettirir.

Öneri:

18. Önemli olan bildirimleri bulmak için önemsiz bildirimler arasından sıyrılmak zorunda olmak bana stresli hissettirir.

Öneri:

19. Yapmam gereken diğer şeylerin yanı sıra bildirimleri takip etmek benim için de bir iştir.

Öneri:

20. Bildirimleri/mesajları yanıtlamak için çok fazla zaman harcarım.

Öneri:

21. Neler olduğunu bilebilmem için telefonumun olması gerekir.

Öneri:

22. Telefonum olmadığında kayıp veya "çıplak" hissederim.

Öneri:

23. Telefonumu sürekli mesajlar/bildirimler için kontrol ederim.

Öneri:

24. Telefonum olmadığında sosyal olarak ulaşılamaz hissederim.

Öneri:

EK-4. UYGULANAN ANKET

Değerli katılımcı, yapacağımız tez araştırmasında, Hall ve arkadaşları tarafından geliştirilen ‘Multidimensional Digital Stress’ (Multifaktöriyel Dijital Stres) ölçeğinin Türkçe geçerlilik güvenilirliğinin yapılması amaçlanmıştır. Yapılan araştırma, **Doç. Dr. Yasemin Kılıç Öztürk** ve **Doç. Dr. Kayı Eliaçık** danışmanlığında **Asist. Dr. Zeynep Özün Erinç** tarafından yürütülecek olan uzmanlık tez çalışmasıdır. Çalışma için etik kurul onayı İzmir Tepecik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Eğitim ve Araştırma Hastanesi girişimsel olmayan klinik araştırma etik kurulunun 07/02/2023 tarih ve 2023/01- 29 sayılı kararı ile alınmıştır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Sonuçlar sadece bilimsel ortamlarda paylaşılacaktır ve katılımcıların kişisel bilgileri saklı kalacaktır. Formun doldurulması yaklaşık 5 dakikanızı alacaktır.

1. Araştırmaya katılmayı onaylıyor musunuz?

Evet ()

Hayır ()

2. Yaşınız

3. Cinsiyetiniz:

Kadın ()

Erkek ()

4. Eğitim Durumunuz:

Okuryazar() İlkokul () Ortaokul() Lise() Üniversite () Yüksek Lisans() Doktora()

5. Günde ortalama kaç saatinizi çevrimiçi geçiriyorsunuz? (İletişim, sosyal medya veya çeşitli uygulamalarla veya uygulama olmaksızın)

6. Mesleğinizle ilgili olarak sürekli takip etme zorunluluğunuz olan çevrimiçi bir platform var mı?

Evet ()

Hayır ()

Sonraki bölümde çevrimiçi stres düzeyinizle ilgili sorular vardır.

7. Aşağıdaki maddeleri size uygunluk durumuna göre değerlendiriniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Arkadaşlarım benden sürekli çevrimiçi olmamı bekler.					
2. Arkadaşlarım için, sürekli çevrimiçi olmam önemlidir.					
3. Arkadaşlarımın çoğu benim sürekli olarak çevrimiçi olmamı onaylar.					
4. Sürekli çevrimiçi olmayı sosyal bir zorunluluk gibi hissedirim.					
5. İnsanların gönderilerime ve fotoğraflarıma nasıl tepki vereceğiyle ilgili gergin olurum.					
6. Sosyal medyada yeni bir fotoğraf paylaştığımda diğerlerinin tepkisiyle ilgili endişe ederim.					
7. Paylaştığım bir gönderi veya fotoğrafa olan tepkiyi gördükten sonra gergin olurum.					
8. Sosyal medyada yeni paylaşım yaptığımda başkalarının nasıl tepki vereceğiyle ilgili gergin hissedirim.					
9. Çevrimiçi bir gönderi paylaşacağım zaman diğerlerinin onaylayacağı bir fotoğraf bulmak veya oluşturmak için çok çaba sarf ederim.					
10. Çevrimiçi paylaştığım mesaj ve gönderileri düzenlemek için çok çaba sarf ederim.					
11. Arkadaşlarımın benimkinden daha ilgi çekici deneyimler yaşamasından korkarım.					
12. Başkalarının benimkinden daha ilgi çekici deneyimler yaşamasından korkarım.					
13. Arkadaşlarımı bensiz eğlenirken bulunca endişelenirim.					
14. Arkadaşlarımın ne yaptıklarını bilmediğimde endişelenirim.					
15. Çok fazla bildirim kontrol etmek zorundayım.					
16. Cep telefonumdaki mesajların/bildirimlerin akışından bunalmış hissedirim.					
17. Her zaman yanıp sönen ışık veya titreşim gibi bir hatırlatıcı olması ilgilenmem gereken başka bir mesaj olduğunu hissettirir.					

18. Önemli bildirimleri bulmak için önemsiz bildirimleri gözden geçirmek zorunda olmak bana stresli hissettirir.					
19. Yapmam gereken diğer şeylerin yanı sıra bildirimleri takip etmek benim için de bir iştir.					
20. Bildirimleri/mesajları yanıtlamak için çok fazla zaman harcarım.					
21. Neler olduğunu bilebilmem için telefonumun olması gerekir.					
22. Telefonum olmadığında kendimi kayıp veya "çıplak" hissederim.					
23. Telefonumu mesajlar/bildirimler için sürekli kontrol ederim.					
24. Telefonum olmadığında sosyal olarak ulaşılamaz hissederim.					

Araştırmamız burada bitmiştir. Araştırmamıza zaman ayırarak katkı sunduğunuz için teşekkür ederiz.

EK-5. ETİK KURUL ONAY YAZISI

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İZMİR İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ
S.B.Ü. Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu

KOMİSYONUNUN ADI	SBÜ İzmir Tepecik Eğitim Araştırma Hastanesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu
AÇIK ADRES	SBÜ İzmir Tepecik SUAM
TELEFON	0 232 469 69 69 - 6128 / 6708
FAKS	
E-POSTA	

DOSYA NO:	
ARAŞTIRMA	UZMANLIK TEZİ ☒ YÜKSEK LİSANS TEZİ ☐
ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ KODU	AKADEMİK AMAÇLI ☐
SORUMLU ARAŞTIRMACI ÜNVANI/ADI/SOYADI VE UZMANLIK ALANI	Doç. Dr. Yasemin KILIÇ ÖZTÜRK Aile Hekimliği
YARDIMCI ARAŞTIRMACILAR	Ass. Dr. Zeynep Özün ERİNÇ, Doç. Dr. Kayı ELIAÇIK
DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ VE ADRESİ	-
ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒ ÇOK MERKEZLİ ☐

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Mevcut Durum	Versiyon Numarası	Dili
	ARAŞTIRMA BAŞVURU FORMU	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ LİTERATÜR	Mevcut		Türkçe ☐ İngilizce ☒ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	OLGU RAPOR FORMU	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İZMİR İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ
S.B.Ü. Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu

KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 2023 / 01 - 29	Tarih: 07 / 02 / 2023
	Doç. Dr. Yasemin KILIÇ ÖZTÜRK' ün sorumlusu olduğu ve Ass. Dr. Zeynep Özün ERİNÇ 'in Tez çalışması olarak yapılması planlanan " Çok Boyutlu Dijital Stres Ölçeği'nin Türkçe Geçerlilik Güvenilirlik Çalışması " isimli araştırmaya ait başvuru dosyası ve ilgili belgeler araştırmanın gereke, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, etik açıdan çalışmanın gerçekleştirilmesinin uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.	
Çalışma; araştırmanın yürütüleceği sağlık kuruluşunun başhekimliği / idari sorumlu hekimliğinin bilgilendirilmesinden ve imza alındıktan sonra başlanmalıdır. Çalışmada herhangi bir değişiklik yapıldığında; (araştırmacılar isim, sıralama, yer ve maternal değişikliklerinde; Tek merkezden Çok Merkeze geçildiğinde Etik Kurul Onayı alındıktan sonra başlanmalıdır.)		

ETİK KURUL BİLGİLERİ

ÇALIŞMA ESASI	SBU İzmir Tepecik SUAM Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu İşleyiş Yönergesi İyili Klinik Uygulamaları Kılavuzu.
---------------	--

ETİK KURUL ÜYELERİ

Üyeye Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	Araştırma ile İlgili mi?	İmza	
Prof. Dr. Dilek YILMAZ	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	SBU Tepecik SUAM	Kadın	Evet	H	
Doç. Dr. İbrahim UYAR	Kadı Hastalıkları ve Doğum	SBU Tepecik SUAM	Erkek	Evet	H	
Doç. Dr. Yeliz PERÇEVİK	Radyoloji	SBU Tepecik SUAM	Kadın	Evet	H	
Doç. Dr. Nilay FARILDAR	Ana Hastalıkları	SBU Tepecik SUAM	Kadın	Evet	H	
Prof. Dr. Muhammet Ali KANİK	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	SBU Tepecik SUAM	Erkek	Evet	H	
Doç. Dr. Eda KARADAĞ ÖNCEL	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	SBU Tepecik SUAM	Kadın	Evet	H	
Uzm. Dr. Sibel DEMİRAL SEZER	İç Hastalıkları	SBU Tepecik SUAM	Kadın	Evet	H	
Doç. Dr. İsmail KARAKOYUN	Tabii Beyin cerrahisi	SBU Tepecik SUAM	Erkek	Evet	H	
Doç. Dr. Mustafa YEŞİLERAS	Anel Tıp	SBU Tepecik SUAM	Erkek	Evet	H	
Doç. Dr. İpek KOSE GÜLDOĞAN	Aestetic radyoloji ve Rekonstrüsyon	SBU Tepecik SUAM	Kadın	Evet	H	
Doç. Dr. İsmail ABUD	Kalp Damar Cerrahisi	SBU Tepecik SUAM	Erkek	Evet	H	
Doç. Dr. Taylan KAYA	Genel Cerrahi	SBU Tepecik SUAM	Erkek	Evet	H	
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ	Tabii Mikrobiyoloji	SBU Tepecik SUAM	Kadın	Evet	H	
Prof. Dr. Esra Canan KELTEN TALU	Tabii Patoloji	SBU Tepecik SUAM	Kadın	Evet	H	
Uzm. Dr. Ömer DEMİR	Farmakoloji	SBU Tepecik SUAM	Erkek	Evet	H	

SBU İzmir Tepecik SUAM Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Karar Formu